Bundel van de reacties – gelakt - ingediend op het wetsvoorstel Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten (WOws) 20... via internetconsultatie.nl waar het ter inzage heeft gelegen van 8 april tot en met 8 mei 2025

Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten

Reactie

Naam	Anoniem
Plaats	Geldrop
Datum	7 mei 2026

Vraag1

NVT, vragen ingevuld bij tekstblok 'wilt u reageren'.

Voor de wijziging bij artikel 22.6a:
Dat bij de omzetting van omgevingsplanregels met TAM naar STOP/TPOD geen mogelijkheid tot zienswijzen is, sluit niet uit dat mensen/organisaties niet alsnog beroep kunnen instellen.
Daarnaast: een zienswijze moet wél mogelijk zijn onder bepaalde omstandigheden, zoals dat de planregels inhoudelijk worden aangepast met de "verhuizing", of in gevallen dat een provinciale omgevingsverordening (of andere regels van hogere overheden) de 1:1 opname van planregels in STOP/TPOD omgevingsplan niet mogelijk maakt.

Voor de wijziging bij artikel 22.7:
Is het überhaupt wettelijk toegestaan om de toegang tot de rechter te beperken? Zie ook opmerking hierboven, ook bij instellen beroep moeten er uitzonderingen zijn.
En als dit geregeld wordt voor TAM, waarom niet voor Bopa?

Voor artikel 16.77:
Ein-de-lijk duidelijkheid. Top. Elk omgevingsprogramma publiceren op Omgevingsloket.
Graag wel stoppen met "programma". Er zijn (m.n. in gemeenteland) tienduizend typen programma's. Dat leidt tot spraakverwarring, onduidelijkheid, en weerstand door de associaties met dit woord.

Algemene opmerking:
De concept regeling is niet leesbaar. Het is nodig om per aanpassing de originele wettekst erbij te pakken om dit te kunnen interpreteren. Kan dit niet anders? Tegelijkertijd: een uitstekende manier om mensen te ontmoedigen dit te lezen, scheelt weer reacties. Eenvoudig beter.

Anoniem Leiden

Naam Anoniem

Plaats Leiden

Datum 28 april 2026

Twee reacties:
1. Met betrekking tot vraag B, onder 2, (over de mogelijkheid voor decentrale overheden om financiële zekerheid te stellen) zou het nuttig kunnen zijn om deze mogelijkheid op te nemen voor activiteiten met betrekking tot (open en gesloten) bodemenergiesystemen. Aansprakelijkheid voor mogelijke schade en het vraagstuk van verdeling van schaarse rechten mbt bodemenergiesystemen vallen hier mogelijk samen.

2. De huidige formulering van artikel 16.29 Ow zorgt voor onduidelijkheid met betrekking tot de vraag of het verplicht is een kennisgeving te doen van het voornemen tot wijziging van een omgevingsplan. De huidige formulering sluit niet aan bij hoe de 'verplichting' elders in de Omgevingswet is geformuleerd en lijkt nu alleen een vormvoorschrift te zijn voor het geval dat de keuze wordt gemaakt om een kennisgeving te doen. Zie voor een nadere uitleg de bijlage.

Anoniem Leiden

Naam Anoniem

Plaats Leiden

Datum 28 april 2026

Twee reacties:
1. Met betrekking tot vraag B, onder 2, (over de mogelijkheid voor decentrale overheden om financiële zekerheid te stellen) zou het nuttig kunnen zijn om deze mogelijkheid op te nemen voor activiteiten met betrekking tot (open en gesloten) bodemenergiesystemen. Aansprakelijkheid voor mogelijke schade en het vraagstuk van verdeling van schaarse rechten mbt bodemenergiesystemen vallen hier mogelijk samen.

2. De huidige formulering van artikel 16.29 Ow zorgt voor onduidelijkheid met betrekking tot de vraag of het verplicht is een kennisgeving te doen van het voornemen tot wijziging van een omgevingsplan. De huidige formulering sluit niet aan bij hoe de 'verplichting' elders in de Omgevingswet is geformuleerd en lijkt nu alleen een vormvoorschrift te zijn voor het geval dat de keuze wordt gemaakt om een kennisgeving te doen. Zie voor een nadere uitleg de bijlage.

Onduidelijkheid over verplichting tot doen van verplichte kennisgeving van voornemen tot wijzigen omgevingsplan (artikel 16.29 Ow)

Hieronder een kort overzicht van de vragen die wij binnen de gemeente Leiden over en weer hebben gemaild over dit onderwerp:

Geschreven op 21 november 2025:
Hallo allen,

Woensdag werd in het casco-continue overleg gesteld dat het doen van een kennisgeving - op grond van art. 16.29 Omgevingswet - van het voornemen om het omgevingsplan vast te stellen (te wijzigen) facultatief is en dat daarom voor de wijziging [….] geen kennisgeving van het voornemen gedaan is.

Het blijkt dat voor […] wel een vooraankondiging is gedaan, namelijk […].

Blijft de vraag, is de kennisgeving facultatief?

Volgens mij is het antwoord dat het niet facultatief is, maar een verplichting betreft:

- Dit blijkt volgens mij uit de formulering van het artikel zelf: "Van het voornemen om een omgevingsplan vast te stellen wordt kennisgegeven op de in artikel 12 van de Bekendmakingswet bepaalde wijze." Er is geen sprake van een 'kan - bepaling' maar de regeling is geformuleerd met het dwingende '**wordt**'.
- De verplichting blijkt tevens uit de toelichting op het amendement waarmee het artikel toegevoegd is aan de wet (daar nog art. 16.27a). Het amendement spreekt van een **mededelingsplicht**: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33962-93.html
- Ook de MvT bij de Invoeringswet Omgevingswet spreekt van een **kennisgevingsverplichting**: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34986-3.html (zie twee 'hits' op '16.29')

Ben benieuwd waarop jullie het standpunt baseerde dat sprake is van een keuzemogelijkheid.

Met vriendelijke groet,

[…]

Geschreven op 26 november 2025:
Ha allen,

Het was best een zoektocht, maar ik denk dat ik het mysterie heb ontrafeld. Volgens mij is het wel degelijk de bedoeling van de wetgever geweest om in artikel 16.29 Ow een verplichting tot kennisgeving op te nemen. Deze verplichting is in mijn ogen alleen niet netjes in de Ow geland. Naar mijn idee kunnen we daarom beide kanten op redeneren, maar zitten we in ieder geval nooit fout als we wel altijd een kennisgeving doen.

Uitleg van alleen de wettekst zelf

Artikel 16.29 Ow luidt als volgt:

Van het voornemen om een omgevingsplan vast te stellen wordt kennisgegeven op de in artikel 12 van de Bekendmakingswet bepaalde wijze.

Als ik puur naar de tekst van artikel 16.29 Ow kijk dan geeft dit artikel in mijn ogen puur en alleen een verplichting om, als besloten is tot een kennisgeving, de kennisgeving te doen in overeenstemming met artikel 12 van de Bekendmakingswet. In het artikel gaat het immers niet zozeer over de verplichting om te publiceren, maar slechts over de wijze waarop die publicatie plaats zou moeten vinden.

Ook dat hier staat 'wordt kennisgegeven' doet er niet aan af dat dit gaat over 'de in artikel 12 van de Bekendmakingswet bepaalde wijze'. Het is te lezen als een harde verplichting ten opzichte van de wijze van publicatie, niet als een harde verplichting tot publicatie zelf. Een beetje zoals dat veel omgevingsprogramma's facultatief zijn, maar dat als je een omgevingsprogramma opstelt het wel verplicht is om daarbij het TPOD omgevingsprogramma in acht te nemen.

(Andere) verplichtingen tot kennisgeving in de Omgevingswet

Een verplichting tot kennisgeving is op ander plaatsen in de wet ook ander geformuleerd. Bijvoorbeeld in artikel 16.57 Ow (wetten.nl - Regeling - Omgevingswet - BWBR0037885) of in artikel 16.64, derde lid, Ow (wetten.nl - Regeling - Omgevingswet - BWBR0037885). In deze artikelen staat de verplichting respectievelijk als volgt geformuleerd:

> *Het bevoegd gezag geeft bij toepassing van titel 4.1 of afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht ook onverwijld kennis van de aanvraag om een omgevingsvergunning op de in artikel 12 van de Bekendmakingswet bepaalde wijze. Daarbij wordt de dag van ontvangst van de aanvraag vermeld.*

En:

> ***3.*** *Tegelijkertijd met of zo spoedig mogelijk na de bekendmaking van de beslissing op de aanvraag om een omgevingsvergunning geeft het bevoegd gezag kennis van dat besluit op de in artikel 12 van de Bekendmakingswet bepaalde wijze.*

Uit het feit dat de verplichting tot kennisgeving niet in de letterlijke tekst van artikel 16.29 Ow terug te vinden is en het feit dat verplichtingen tot kennisgeving op andere plekken in de wet anders zijn geformuleerd zou geconcludeerd kunnen worden dat artikel 16.29 Ow zelf geen verplichting is tot kennisgeving.

Parlementaire geschiedenis

De door […] aangehaalde MvT bij de Invoeringswet Omgevingswet geeft echter blijk van een andere bedoeling van de wetgever. Ook uit andere kamerstukken blijkt dat het de bedoeling is geweest van de wetgever om met artikel 16.29 Ow een verplichting tot kennisgeving in de Ow op te nemen.

In de bijlage is de MvT bij de meest recente wijzing van artikel 16.29 Ow opgenomen (zie de artikelsgewijze toelichting bij onderdeel BQ, p. 30-31). Met deze wijziging is artikel 16.29 Ow volledig opnieuw geformuleerd en waren, volgens de toelichting bij deze wijziging, geen inhoudelijke wijzigingen beoogd.

Met de wijziging van de formulering lijkt de inhoudt echter wel gewijzigd te zijn. De originele formulering (op grond van het amendement: Kamerstuk 33962, nr. 93 | Overheid.nl > Officiële bekendmakingen) luidde immers:

De gemeenteraad geeft kennis van zijn voornemen om een omgevingsplan vast te stellen. Artikel 3:12 van de Algemene wet bestuursrecht is van overeenkomstige toepassing.

Systematiek van de Omgevingswet

Ook in andere artikelen wordt verondersteld dat artikel 16.29 Ow een verplichting tot kennisgeving inhoudt. Zie bijvoorbeeld artikel 15.6 Ow (wetten.nl - Regeling - Omgevingswet - BWBR0037885). In dat artikel wordt verondersteld dat een kennisgeving van de wijziging van een omgevingsplan altijd nodig is om passieve risicoaanvaarding tot te laten ontstaan. Andere momenten in de vaststellingsprocedure kunnen op grond van de Ow geen passieve risicoaanvaarding teweegbrengen.

De keuze om geen kennisgeving te doen zou er dan in resulteren dat nooit sprake kan zijn van passieve risicoaanvaarding ten opzichte van gewijzigde planregels. Die keuze zou niet helemaal te rijmen zijn met het uitgangspunt van ‘de gebruiker betaald’ of met het uitgangspunt van een beperkte mogelijkheid tot nadeelcompensatie in het omgevingsrecht.

Conclusie

Volgens mij is daarom met een wetstechnische wijziging van artikel 16.29 Ow per abuis ook een wijzing in de Ow geslopen die als inhoudelijke wijziging gezien kan worden. Bij de toepassing van artikel 16.29 Ow hebben wij daarom volgens mij de keuze tussen het volgen van de bedoeling van de wetgever en het volgen van de letterlijke tekst van de wet.

In mijn ogen kan het in ieder geval geen kwaad om de bedoeling van de wetgever te volgen, al zitten we ook niet fout als we de letterlijke tekst van artikel 16.29 Ow aanhouden. Mogelijk is het wel nuttig om het ministerie te informeren over de onduidelijkheid die de formulering van artikel 16.29 Ow teweeg brengt.

Met vriendelijke groet,

[...]

Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten

Reactie

Naam	Anoniem
Plaats	Utrecht
Datum	7 mei 2026

Vraag1

NVT, vragen ingevuld bij tekstblok 'wilt u reageren'.

Geluidproductieplafonds (GPP): Het toevoegen van schadeveroorzakende besluiten Afdeling 15.1 bevat een afbakening van schadeoorzaken op grond waarvan er een schadeverzoek kan volgen. De uitvoeringspraktijk heeft gewezen op een onvolledige opsomming van het aantal schadeveroorzakende besluiten, op grond waarvan nadeelcompensatie kan worden gevraagd. Uitgangspunt bij de in artikel 15.1, eerste lid limitatief genoemde schadeveroorzakende besluiten is dat alleen een besluit in deze lijst wordt opgenomen als dat besluit rechtsgevolgen voor zowel burgers als bedrijven heeft en daarbij ook tot mogelijk nadeel kan leiden. Van de volgende twee besluiten is bij de totstandkoming van de Omgevingswet onvoldoende onderkend dat zij kwalificeren als een zodanig besluit. Deze besluiten worden nu alsnog aan de lijst in artikel 15.1, eerste lid, toegevoegd. Met de eerste voorgestelde wijziging worden geluidproductieplafonds aan bovengenoemde lijst toegevoegd.

Wij zien op zich geen juridische belemmering van deze uitbreiding. Wel zien wij als gemeente hierdoor
problemen ontstaan met de invoering van de eerste GPP's rond

Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten

Reactie

Naam	Anoniem
Plaats	Utrecht
Datum	7 mei 2026

Vraag1

NVT, vragen ingevuld bij tekstblok 'wilt u reageren'.

Geluidproductieplafonds (GPP): Het toevoegen van schadeveroorzakende besluiten Afdeling 15.1 bevat een afbakening van schadeoorzaken op grond waarvan er een schadeverzoek kan volgen. De uitvoeringspraktijk heeft gewezen op een onvolledige opsomming van het aantal schadeveroorzakende besluiten, op grond waarvan nadeelcompensatie kan worden gevraagd. Uitgangspunt bij de in artikel 15.1, eerste lid limitatief genoemde schadeveroorzakende besluiten is dat alleen een besluit in deze lijst wordt opgenomen als dat besluit rechtsgevolgen voor zowel burgers als bedrijven heeft en daarbij ook tot mogelijk nadeel kan leiden. Van de volgende twee besluiten is bij de totstandkoming van de Omgevingswet onvoldoende onderkend dat zij kwalificeren als een zodanig besluit. Deze besluiten worden nu alsnog aan de lijst in artikel 15.1, eerste lid, toegevoegd. Met de eerste voorgestelde wijziging worden geluidproductieplafonds aan bovengenoemde lijst toegevoegd.

Wij zien op zich geen juridische belemmering van deze uitbreiding. Wel zien wij als gemeente hierdoor
problemen ontstaan met de invoering van de eerste GPP's rond

Notitie

Onderwerp: Consultatie Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten
Datum: 8 mei 2026

Graag maakt ARN B.V. (hierna: ARN) gebruik van de mogelijkheid om te reageren op de internetconsultatie met betrekking tot de Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten.

Inleiding

ARN is lid van de Vereniging Afvalbedrijven (VA) en heeft kennisgenomen van de door de VA ingediende reactie d.d. 5 mei 2026. ARN onderschrijft voorgenoemde ingediende reactie maar wenst ook nog een aanvulling te geven, specifiek gericht op de verplichte financiële zekerheid die voor de bovenafdichting voor stortplaatsen wordt gevraagd. ARN zal de VA in kennis stellen van onderhavige aanvulling. Vanwege de deadline van de consultatie is het niet haalbaar dit binnen/via de VA te realiseren.

Financiële zekerheid – bovenafdichting stortplaats

Door de aanpassingen in het instrument financiële zekerheid ontstaat mogelijk juist een ongelijk speelveld en ook een niet te rechtvaardigen situatie:

1. Exploitanten van stortplaatsen hebben al jaren een vergunningvoorschrift wat financiële zekerheid voor de aanleg van bovenafdichting regelt. Overgangsrecht lijkt onvoldoende helder te zijn, zie ook hierna.
2. In Staatsblad 2020, 400 (p. 1748) is opgenomen dat er kostendekkende tarieven geheven moeten kunnen worden. Dat is niet mogelijk voor in het verleden gestorte hoeveelheden waarvoor de klant al betaald heeft.
3. Voornoemd staatsblad beschrijft de situatie van het beëindigen van de stortactiviteit - met inkomsten - voordat de bovenafdichting is aangebracht. Dit is een focus op een algemene situatie. Niet expliciete focus op een faillissementsituatie (of voortzetting van activiteiten daarna of vanuit het faillissement). Het instrument financiële zekerheid lijkt momenteel te veel de focus te krijgen van enkel de situatie dat er een faillissement zonder enige mogelijkheid van voortzetting van activiteiten, inkomsten of enige kans van kostenverhaal/aanleg van bovenafdichting bestaat. Onterecht is er geen/te weinig aandacht voor de goede gedefinieerde en gereguleerde stortmarkt waarin binnen Nederland tot op heden geen faillissement heeft plaatsgevonden.
4. De stortsector heeft de bereidheid om tot een gezamenlijk fonds te komen waardoor voorkomen wordt dat ieder bedrijf individueel financiële zekerheid moet organiseren. Financiële zekerheid per bedrijf lijdt tot een veelvoud van het benodigd bedrag en daarmee een beperking opleggen op het kunnen doen van investeringen. Dit idee is reeds bij het Ministerie van I&W neergelegd.

De wetgever rechtvaardigt een preventieve zekerheidsstelling in alle gevallen waarin het gaat om een exploitant van een stortplaats. Deze ratio van verplichte financiële zekerheid gaat niet op als het gaat om een bedrijf die een afvalenergiecentrale met een (nog aanwezige) stortplaats exploiteert. Bij afvalenergiecentrales is voortzetting van activiteiten (ook na faillissement) namelijk meer dan reëel gezien het maatschappelijke belang van energielevering (als onderdeel van de warmtetransitie).

In dit verband maar ook in algemene zin is bovendien de uitspraak van de Hoge Raad van 4 juni 2021 (ECLI:NL:HR:2021:833) van belang. Daaruit volgt dat het bevoegd gezag kosten die voortvloeien uit bestuursrechtelijke handhaving jegens de curator van milieurechtelijke verplichtingen kwalificeren als boedelschuld. De overheid is daarmee niet langer aangewezen op het onzekere pad van concurrente schuldeiser. Wij verzoeken de wetgever dan ook om voor afvalenergiecentrales expliciet onderscheid te maken en de betekenis van de gewijzigde faillissementsrechtelijke positie van het bevoegd gezag/de overheid, zoals volgt uit bovengenoemde uitspraak van de Hoge Raad, volwaardig te betrekken bij de proportionaliteitsafweging rond financiële zekerheid.

Bosch & van Rijn
experts in duurzame energie

Titel Zienswijze Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten
Datum 5 mei 2026
Auteur namens adviseurs van Bosch & van Rijn

Geachte mevrouw, heer,

Hierbij ontvangt u de zienswijze van Bosch & van Rijn met betrekking tot de Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten.

Voorgestelde wijziging art. 5.47

In het conceptwetsvoorstel wordt onder G voorgesteld artikel 5.47 te wijzigen. Hierover heeft u bij de consultatie ook specifieke vragen gesteld.

Hierin wordt voorgesteld om het derde lid van dit artikel te laten vervallen:
"Bij het voornemen stelt het bevoegd gezag met het oog op de verkenning een ieder in de gelegenheid, binnen een door hem te stellen termijn, mogelijke oplossingen voor de opgave voor te dragen. Het bevoegd gezag geeft daarbij uitgangspunten aan voor het redelijkerwijs in beschouwing nemen van die oplossingen."

In uw Memorie van Toelichting stelt u het volgende:

"Deze nadruk op één aspect binnen het grotere geheel van participatie, blijkt in de praktijk tot onduidelijkheid en onnodig verkeerde verwachtingen te leiden. Ook doet de verplichting in de praktijk onvoldoende recht aan het karakter van de verschillende type projecten die met toepassing van de projectprocedure tot stand komen, met eveneens onduidelijkheden tot gevolg. Gelet hierop alsmede in aanmerking genomen de omstandigheid dat het recht van eenieder om mogelijke oplossingen voor te dragen op geen enkele wijze in juridische zin afhankelijk is van artikel 5.47, derde lid, van de Omgevingswet, wordt voorgesteld dit artikellid en de daarmee samenhangende bepalingen te doen vervallen. De aansluiting bij het uitgangspunt van de Omgevingswet om ruimte voor maatwerk en flexibiliteit te bieden, wordt hierdoor vergroot."

Reactie Bosch & van Rijn:

Wij zien dit als een onwenselijke wijziging van de wet.

In de MvT wordt eerst gesteld dat er op geen enkele wijze een juridische afhankelijkheid bestaat voor het aandragen van mogelijke oplossing. Daarna stelt u dat het laten vervallen van dit artikellid de ruimte voor maatwerk en flexibiliteit vergroot. Hiermee schetst u het beeld dat de wetgeving op dit onderdeel als beperkend ervaren wordt door bevoegd gezag.

Ons standpunt is dat de ondervonden problemen bij projectprocedure liggen bij een verkeerd gebruik van het instrument. De wettelijke verankering voor een verkenningsfase bij de projectprocedure heeft als meerwaarde dat het bevoegd gezag verplicht goed na te denken over wat haar vraag/probleem is waarvoor een oplossing gezocht wordt. Hierdoor worden duidelijke kaders gesteld waarbinnen een ieder, binnen een afgebakende periode, een oplossing kan aandragen. Dit voorkomt situaties waarbij de eerste, maar niet de beste oplossing wordt uitgevoerd.
De beschreven onduidelijkheid of onnodige verwachtingen komen ons inziens voort uit te brede kaders ten tijde van de kennisgeving in de verkenningsfase.

De grondslag van het toepassen van de projectprocedure is het publieke belang. In de huidige wetgeving wordt een ieder expliciet bevraagd op het aandragen van een oplossing. Ondanks het te vervallen artikellid, stelt u dat de mogelijkheid impliciet zal blijven bestaan. Alleen is redelijkerwijs te verwachten dat hier minder invulling aan gegeven zal worden. Dit werkt eerder willekeur in de hand, dan een gedegen afweging ten bate van het publieke belang.

Daarom verzoekt Bosch & van Rijn u om art. 5.47, en daaraan gekoppelde wijzigingen, niet door te voeren. De beoogde ruimte voor maatwerk en flexibiliteit hangt niet samen met de verplichte kennisgeving. Deze zit in het stellen van de juiste vraag, danwel het helder formuleren van het probleem waarvoor oplossingen gezocht en verkend worden.

Bosch & Van Rijn
Franz-Lisztplantsoen 220
3533 JG Utrecht

Tel: 030 - 677 64 66
Mail: info@boschenvanrijn.nl
Web: www.boschenvanrijn.nl

© Bosch & Van Rijn 2026
Behoudens hetgeen met de opdrachtgever is overeengekomen, mag in dit rapport vervatte informatie niet aan derden worden bekendgemaakt. Bosch & Van Rijn BV is niet aansprakelijk voor schade door het gebruik van deze informatie.

Reactie internetconsultatie
Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten

Chemelot onderschrijft de doelstelling van dit wetsvoorstel om onvolkomenheden in het stelsel van de Omgevingswet te herstellen en de uitvoerbaarheid te verbeteren. Het voorstel is primair gericht op verduidelijking en verbetering van bestaande instrumenten, en niet op een grote inhoudelijke herziening. Dat uitgangspunt is begrijpelijk en op zichzelf steunwaardig.

Voor Chemelot is van belang dat de praktijk van een geïntegreerd industrieel cluster afwijkt van die van een reguliere inrichting. Juist waar meerdere exploitanten, gedeelde voorzieningen, verweven processen en samenlopende risico's samenkomen, is niet alleen de juridische systematiek van belang, maar vooral de concrete toepasbaarheid van het stelsel in vergunningverlening, toezicht, handhaving en projectontwikkeling. Vanuit die optiek zien wij op zes onderdelen meerwaarde, maar ook ruimte voor nadere aanscherping en verduidelijking.

1. Financiële zekerheid

Het wetsvoorstel verduidelijkt dat financiële zekerheid niet alleen via vergunningvoorschriften, maar ook via algemene regels kan worden geborgd. Het voorgestelde artikel 13.4c maakt dit expliciet voor activiteiten met significante nadelige gevolgen voor de fysieke leefomgeving, terwijl artikel 13.5 duidelijker verankert dat financiële zekerheid aan omgevingsvergunningen kan worden verbonden. Dat vergroot de rechtszekerheid en maakt het stelsel consistenter. Juist voor risicovolle industriële activiteiten is het van belang dat het juridische instrumentarium niet ophoudt waar de vergunningplicht eindigt.

Voor Chemelot is dit in de huidige vergunningpraktijk niet een acuut individueel knelpunt, omdat de relevante beoordeling reeds heeft plaatsgevonden en in de vergunning is vastgelegd. Juist daarom is het wenselijk dit punt niet te presenteren als een acuut individueel probleem, maar als een vraagstuk van systematische toepasbaarheid. Bij geïntegreerde industriële clusters is immers niet vanzelfsprekend hoe financiële zekerheid het meest doelmatig moet worden vormgegeven: per exploitant, per activiteit, per installatie of deels op siteniveau.

De wettelijke grondslag is verbeterd, maar de operationele uitwerking via AMvB's en instructieregels blijft nog open. Chemelot vraagt om in die nadere uitwerking expliciet te toetsen of het instrumentarium ook voor geïntegreerde industriële clusters met gedeelde voorzieningen, onderlinge afhankelijkheden en mogelijke keteneffecten werkbaar, proportioneel en uitvoerbaar is.

2. Handhaving en governance

Het wetsvoorstel bevat nuttige verduidelijkingen van de bevoegdheidsverdeling en maakt het handhavingsstelsel op onderdelen inzichtelijker. De herstructurering beperkt de gelaagdheid en maakt de toedeling van de bestuursrechtelijke handhavingstaak beter zichtbaar per instrument: vergunning, algemene regel, projectbesluit, maatwerkvoorschrift. Dat is positief.

Tegelijk blijft voor sites zoals Chemelot de kernvraag onderbelicht hoe bevoegd gezag, toezicht en handhaving uitwerken wanneer meerdere normadressaten, vergunningen, algemene regels, maatwerk en gedeelde voorzieningen op één locatie samenlopen. Chemelot geeft daarom in overweging om in toelichting of uitvoeringsregelgeving explicieter te maken hoe het stelsel functioneert in dergelijke clustercontexten — in het bijzonder hoe handhavingsbevoegdheid is toebedeeld wanneer een overtreding betrekking heeft op een gedeelde voorziening of een installatie die onder meerdere juridische regimes valt. Dat zou zowel de uitvoerbaarheid als de voorspelbaarheid van het stelsel vergroten.

Meer in het algemeen wijst Chemelot erop dat het wetsvoorstel geen expliciet kader introduceert voor geïntegreerde industriële clusters. De wet ordent bestaande instrumenten beter; zij creëert geen site-brede verantwoordelijkheid, site-brede handhaving of site-brede financiële borging. Chemelot verzoekt de wetgever om deze leemte in vervolgtrajecten expliciet te adresseren.

3. Gegevensverzameling en -verstrekking

Het voorkomen van onnodige doublures door gebruik te maken van reeds beschikbare gegevens is uitvoeringspraktisch begrijpelijk en wij ondersteunen die lijn. De nieuwe bevoegdheid om gegevens ambtshalve niet te verstrekken of niet toegankelijk te maken, verdient echter nadere duiding.

Het wetsvoorstel geeft geen expliciete toetscriteria voor die ambtshalve weigering. Dat is een lacune, juist bij activiteiten met hoge maatschappelijke risico's. Niet alle gegevens zijn gelijkwaardig. Bedrijfsgeheimen en veiligheidsgevoelige operationele informatie kunnen legitiem worden afgeschermd. Maar emissiedata, risicocontouren en de nalevingsstatus van veiligheidsvoorschriften zijn van een andere orde: bevoegd gezag, toezichthouders en omwonenden hebben een reëel en legitiem belang bij inzage. Zonder heldere criteria bestaat het risico dat de ambtshalve weigeringsmogelijkheid ruimer wordt toegepast dan bedoeld.

Chemelot adviseert om in de wet of uitvoeringsregelgeving expliciet onderscheid te maken tussen beide categorieën, en vast te leggen op welke gronden en via welke procedure een bestuursorgaan ambtshalve toegang tot gegevens kan beperken. Voor industriële clusters is transparantie over risico's en naleving een voorwaarde voor publiek vertrouwen in het toezichtsysteem — en daarmee voor de sociale license to operate die verdere ontwikkeling van het cluster mogelijk maakt.

4. Projectprocedure en participatie

Het explicieter vastleggen van de minimale inhoud van het projectbesluit in de wet is een verbetering. Tegelijk vervalt de expliciete verplichting om in de verkenningsfase eenieder de gelegenheid te geven mogelijke oplossingen aan te dragen. Volgens de memorie leidde deze bepaling in de praktijk tot onduidelijkheid, verkeerde verwachtingen en onnodige juridificering.

Voor Chemelot verdient dit punt een functionele benadering. Bij complexe industriële projecten is vroege en gestructureerde participatie niet in de eerste plaats een extra procesvereiste, maar een middel om vergunningtrajecten korter en juridisch robuuster te maken. Lange beroepsprocedures ontstaan doorgaans niet door de verkenningsfase zelf, maar doordat belangen die aan de voorkant onvoldoende zijn geadresseerd later terugkomen in bezwaar en beroep. Voor projecten waarbij parallelle trajecten, korte termijnen en juridische houdbaarheid cruciaal zijn, is vroege participatie daarmee een randvoorwaarde voor snelheid, niet een last.

Chemelot adviseert om in uitvoeringsbeleid of beleidsregels te borgen dat bevoegde gezagen bij projecten met aanzienlijke leefomgevings- of veiligheidsimpact actief inzetten op vroege participatie, ook als de wet dit niet langer expliciet voorschrijft. Daarmee blijft flexibiliteit behouden, zonder dat de beroepsrisico's later oplopen. De wet laat immers nog steeds in stand dat bij de start van de

verkenning moet worden aangegeven hoe betrokkenen worden betrokken, en dat in het projectbesluit moet worden gemotiveerd hoe participatie heeft plaatsgevonden.

5. Innovatie en experimenteerbepaling

Chemelot ziet positief potentieel in de aanpassing van de experimenteerbepaling. De wijziging beoogt het totstandkomingsproces van experimenten te verbeteren, een extra mogelijkheid voor verlenging te bieden, en de doelen van experimenten te verbreden naar doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving.

Voor innovatieve processen en nieuwe industriële toepassingen kan een duidelijker en explicieter juridisch kader behulpzaam zijn om vergunningverlening mogelijk te maken waar het reguliere stelsel nog onvoldoende aansluit. Chemelot acht het van belang dat deze wijziging in de uitvoeringspraktijk daadwerkelijk ruimte biedt voor innovatie en niet onbedoeld leidt tot extra terughoudendheid bij bevoegd gezag. Wij zien de aangescherpte experimenteerbepaling als een kans om innovatieve processen op industriële clusters juridisch beter faciliteerbaar te maken.

Geachte minister,

Met belangstelling heb ik kennis genomen van de consultatieversie van de Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten 20..

1. Artikel I, onderdeel V, van het wetsvoorstel

Ik beperk me tot onderdeel V waar staat:

"In artikel 16.77b, tweede lid, vervalt "als bedoeld in de paragrafen 3.2.2 tot en met 3.2.4".

> Uit de memorie van toelichting: "in artikel 16.77b, tweede lid, van de Omgevingswet is bepaald dat programma's als bedoeld in de paragrafen 3.2.2 tot en met 3.2.4 van de Omgevingswet (dus verplichte en onverplichte programma's) overeenkomstig artikel 3:42 van de Algemene wet bestuursrecht bekend gemaakt moeten worden in het publicatieblad van het desbetreffende bestuursorgaan. **Daarmee is de bekendmakingsplicht niet van toepassing op vrijwillige programma's [vettering – HG]**. Hierdoor worden dergelijke programma's in principe geen onderdeel van de regels op de kaart in het DSO-LV. Dit is onwenselijk vanwege de kenbaarheid van het vrijwillige programma. Daarom wordt in dit wetsvoorstel geregeld dat ook vrijwillige programma's bekend gemaakt moeten worden overeenkomstig artikel 3:42 van de Algemene wet bestuursrecht. Dit heeft tot gevolg dat álle programma's onderdeel worden van de regels op de kaart in het DSO-LV."

2. Enkele opmerkingen over de voorgestelde wijziging

2.1 Onjuiste lezing van de Omgevingswet

De voorgestelde wijziging berust op een onjuiste lezing van de Omgevingswet. Er is naast onverplichte programma's geen aparte categorie vrijwillige programma's. Afdeling 3.2 van de Omgevingswet is gewijd aan programma's en kent vier paragrafen. In § 3.2.1 zijn twee algemene bepalingen opgenomen. In artikel 3.4 staat welke bestuursorganen bevoegd zijn om programma's vast te stellen en artikel 3.5 gaat in op de inhoud van programma's. (Terecht dat voorgesteld wordt om na onderdeel a het woordje "of" toe te voegen).

= Vervolgens komen in § 3.2.2 **de verplichte programma's** aan bod, uitgesplitst naar die van gemeenten (artikel 3.6), waterschappen (artikel 3.7), provincies (artikel 3.8) en het Rijk (artikel 3.9). In de artikelen 3.10 tot en met 3.13 gaat het om het verplichte programma bij dreigende overschrijding van een omgevingswaarde.
= De categorie **onverplichte programma's** komt aan bod in § 3.2.3. Daar worden twee voorbeelden genoemd: het gemeentelijk rioleringsprogramma (artikel 3.14) en het inrichtingsprogramma (artikel 3.14a), beide programma's die kunnen worden vastgesteld maar niet verplicht zijn.
= In § 3.2.4 tenslotte is de derde categorie – de **programmatische aanpak** – opgenomen.

De gedachte dat de vrijwillige programma's een vierde categorie vormen die regeling vindt in de paragraaf met algemene bepalingen is niet juist. Vrijwillig en onverplicht is synoniem. In de memorie van toelichting bij de Omgevingswet kan geen steun worden gevonden voor het bestaan van een vierde categorie. In hoofdstuk 7 van het Handboek Omgevingswet worden eveneens slechts drie categorieën onderscheiden (zie par. 7.3, p. 184 en volgende) en het opschrift van par 7.3.1 is verhelderend: *Vrijwillige (onverplichte) programma's*.

2.2 Verwijzingen naar afdeling 3.6 Awb

Het is niet verstandig om bij niet-besluiten als omgevingsvisies en programma's te verwijzen naar de wijze van bekendmaken van 'echte' besluiten. Het is beter om de verwijzing naar artikel 3:42 eruit te halen en te kiezen voor een eigenstandige regeling over het bekend maken van omgevingsvisies en programma's, bijvoorbeeld door kennisgeving van de zakelijke inhoud in de betreffende publicatiebladen en hoe men kennis kan nemen van de inhoud.

2.3 Onderscheid tussen bekendmaking en wijze van bekendmaking

Verwarring wordt ook veroorzaakt doordat in de memorie van toelichting gesproken wordt over een bekendmakingsplicht. Artikel 3:42 Awb gaat over de wijze van bekendmaking.

2.4 Nadelen van het verwijzen vanuit Ow naar Awb

Bij het schrijven artikel 16.77b Awb (toen nog 16.77a) was artikel 3:42 Awb nog niet aangepast door de Bekendmakingswet. De Ow-wetgever heeft zich niet gerealiseerd wat de gevolgen zijn van een verwijzing naar de Awb en zoals in dit geval dat een wijziging van artikel 3:42 grote gevolgen kan hebben voor de wijze van bekendmaken.

Kans groot is dat bij het lezen van artikel 16.77b, tweede lid,

> "2. Artikel 3:42 van de Algemene wet bestuursrecht is van overeenkomstige toepassing op een omgevingsvisie en een programma als bedoeld in de paragrafen 3.2.2 tot en met 3.2.4"

de ambtenaar die zich bezig houdt met publicatie in zijn overheidsblad zich niet bewust is van de gevolgen van het op 1 juli 2021 gewijzigde artikel 3:42 Awb, door de Wet elektronische publicaties en de daarin opgenomen Bekendmakingswet en gewoon op de oude voet verder gaat met het oude artikel 3.42 Awb. Ook bij het schrijven van artikel 16.77b. tweede lid is uitgegaan van het oude artikel 3:42 Awb. Aan de daarin genoemde verplichtingen was eenvoudig te voldoen en leidde veelal tot een standaard A-viertje-advertentie met zakelijke inhoud en de vermelding waar en wanneer het "besluit" ter inzage ligt. Met ingang van 1 juli 2021 is artikel 3:42 Awb ingrijpend gewijzigd, en luidt:

> "De bekendmaking van besluiten die niet tot een of meer belanghebbenden zijn gericht, geschiedt op de in de artikelen 5 onderscheidenlijk 6 van de Bekendmakingswet bepaalde wijze."

Kans groot dat daar overheen gelezen wordt, maar als de verwijzingen naar de artikelen 5 en 6 van de Bekendmakingswet worden gevolgd, dan blijkt dat daar voorgeschreven is dat de wijze van bekendmaking dient te geschieden door (lees: integrale) plaatsing van niet alleen algemeen verbindende voorschriften (niets nieuws), maar ook van besluiten niet gericht tot één of meer belanghebbenden, van beleidsregels en dus ook van de omgevingsvisie en programma's door de verwijzing naar artikel 3:42 Awb in artikel 16.77b, tweede lid. De praktische mogelijkheid om te volstaan van vermelding van de zakelijke inhoud is niet meer mogelijk. Het is de vraag of het de bedoeling is geweest publicatiebladen te overvullen met integrale teksten van omgevingsvisies en programma's, maar het is wel het gevolg van de blote verwijzing naar artikel 3:42 Awb.

3. Conclusies

Er is geen bezwaar tegen de voorgestelde wijziging van artikel 16.77b, tweede lid, Ow. Maar de toelichting gaat er ten onrechte van uit dat de "bekendmakingsplicht" daarmee – anders dan thans is voorgeschreven - wordt uitgebreid tot vrijwillige programma's. Met het weghalen van de dan overbodige zinsnede verandert er niks.

Het is niet verstandig om bij niet-besluiten als omgevingsvisies of programma's te verwijzen naar Awb-artikelen die betrekking hebben op besluiten. Het is beter om de verwijzing naar artikel 3:42 Awb uit artikel 16.77b te halen en voorzien in een uitgeschreven regeling hoe de burger kennis kan nemen van het programma.

Henk Gierveld

Geassocieerd medewerker verbonden aan het Utrecht Centre for Water, Oceans and Sustainability Law (UCWOSL) van de Universiteit Utrecht

Het stelsel van de Omgevingswet is ontworpen als één integraal juridisch kader voor de fysieke leefomgeving, met als centrale ambitie het bevorderen van samenhang, voorspelbaarheid en bestuurlijke afwegingsruimte. Deze systematiek vraagt om een consequente doorontwikkeling langs dezelfde lijn.

Vanuit dat perspectief ligt het voor de hand dat nieuwe thematische wetgeving niet naast het bestaande stelsel wordt gepositioneerd, maar dit stelsel juist aanvult en versterkt. Eerdere aanvullingswetten, zoals voor bodem, natuur en grondeigendom, laten zien dat deze benadering werkbaar is en bijdraagt aan de interne consistentie van het omgevingsrecht. Het hanteren van een vergelijkbare systematiek – zowel inhoudelijk als in naamgeving – ligt daarom in de rede bij toekomstige wetgeving.

Hoewel er onvermijdelijk raakvlakken bestaan met andere rechtsdomeinen buiten het omgevingsrecht, is het van belang dat deze binnen het stelsel van de Omgevingswet worden geharmoniseerd. Dit voorkomt versnippering en draagt bij aan de uitvoerbaarheid voor zowel bestuursorganen als initiatiefnemers. Het uitgangspunt zou moeten blijven: één stelsel, met ruimte voor differentiatie binnen dat stelsel.

Tegelijkertijd valt op dat de verdere ontwikkeling van het stelsel op onderdelen nog onvolledig is. Met name de integratie van milieuhygiënische thema's – zoals gezondheid, stoffen, afval en circulariteit – verdient nadrukkelijk aandacht. Juist deze thema's zijn in de praktijk sterk bepalend voor de uitvoerbaarheid van ruimtelijke ontwikkelingen. Het ontbreken van een duidelijke en samenhangende verankering hiervan binnen het stelsel kan op termijn een belemmering vormen voor het realiseren van maatschappelijke opgaven.

In dat licht zou het wenselijk zijn om de beleidsmatige benadering van ruimte explicieter te verbinden met de bredere doelen van de fysieke leefomgeving. Een integrale benadering waarin gebruik, bescherming en verbetering van de leefomgeving in onderlinge samenhang worden beschouwd, sluit beter aan bij de systematiek van de Omgevingswet. Artikel 1.3 van de wet biedt hiervoor reeds het richtinggevende kader, waarin het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit centraal staan.

Een verdere doorontwikkeling van het stelsel langs deze lijnen – integraal, samenhangend en gericht op zowel benutten als beschermen – is essentieel om de oorspronkelijke verbeterdoelen van de Omgevingswet daadwerkelijk te realiseren.

Reactie Goirle 1

Naam	Anoniem
Plaats	Goirle
Datum	9 april 2026

Vraag1

NVT, vragen ingevuld bij tekstblok 'wilt u reageren'.

Het stelsel van de Omgevingswet is ontworpen als één integraal juridisch kader voor de fysieke leefomgeving, met als centrale ambitie het bevorderen van samenhang, voorspelbaarheid en bestuurlijke afwegingsruimte. Deze systematiek vraagt om een consequente doorontwikkeling langs dezelfde lijn. Vanuit dat perspectief ligt het voor de hand dat nieuwe thematische wetgeving niet naast het bestaande stelsel wordt gepositioneerd, maar dit stelsel juist aanvult en versterkt. Eerdere aanvullingswetten, zoals voor bodem, natuur en grondeigendom, laten zien dat deze benadering werkbaar is en bijdraagt aan de interne consistentie van het omgevingsrecht. Het hanteren van een vergelijkbare systematiek – zowel inhoudelijk als in naamgeving – ligt daarom in de rede bij toekomstige wetgeving.

Hoewel er onvermijdelijk raakvlakken bestaan met andere rechtsdomeinen buiten het omgevingsrecht, is het van belang dat deze binnen het stelsel van de Omgevingswet worden geharmoniseerd. Dit voorkomt versnippering en draagt bij aan de uitvoerbaarheid voor zowel bestuursorganen als initiatiefnemers. Het uitgangspunt zou moeten blijven: één stelsel, met ruimte voor differentiatie binnen dat stelsel.

Tegelijkertijd valt op dat de verdere ontwikkeling van het stelsel op onderdelen nog onvolledig is. Met name de integratie van milieuhygiënische thema's – zoals gezondheid, stoffen, afval en circulariteit – verdient nadrukkelijk aandacht. Juist deze thema's zijn in de praktijk sterk bepalend voor de uitvoerbaarheid van ruimtelijke ontwikkelingen. Het ontbreken van een duidelijke en samenhangende verankering hiervan binnen het stelsel kan op termijn een belemmering vormen voor het realiseren van maatschappelijke opgaven. In dat licht zou het wenselijk zijn om de beleidsmatige benadering van ruimte explicieter te verbinden met de bredere doelen van de fysieke leefomgeving. Een integrale benadering waarin gebruik, bescherming en verbetering van de leefomgeving in onderlinge samenhang worden beschouwd, sluit beter aan bij de systematiek van de Omgevingswet. Artikel 1.3 van de wet biedt hiervoor reeds het richtinggevende kader, waarin het bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit centraal staan.

Bijlage

- Bijlage
    -

Natuurmonumenten

Stationsplein 1
Postbus 2166
3800 CD Amersfoort

T (033) 479 70 00
www.natuurmonumenten.nl

IBAN NL58 INGB 0666 0285 24
BIC INGBNL2A

KvK nr. 40516730

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Via internetconsultatie.nl

Datum 14 april 2026
Behandeld door [redacted]
Onderwerp Zienswijze Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten

Geachte mevrouw, heer,

Hierbij ontvangt u de zienswijze van Natuurmonumenten met betrekking tot de Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten. De zienswijze wordt mede ondersteund door de Natuur- en milieufederaties en Vogelbescherming Nederland.

Wijziging artikel 23.3, experimenteerbepaling van de Omgevingswet.
De voorgestelde mogelijkheid om tijdens een experiment af te wijken van de Omgevingswet, op grond van artikel 23.3 juncto 1.3, aanhef en onder b van de Omgevingswet, is op zich begrijpelijk. Maar voorkomen moet worden dat de doelen van de wet als bedoeld onder a worden geschaad. Het gaat immers om bescherming van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, ook vanwege de intrinsieke waarde van de natuur. Dat zijn bestaans-voorwaarden voor onze maatschappij.

Het belang daarvan blijkt ook uit artikel 23.3, eerste lid van de wet: een amvb die een experiment als dit mogelijk maakt moet ook gewoon bepaalde internationaalrechtelijke verplichtingen in acht nemen. De grenzen van het experiment, voor zover het gaat over afwijking van de Omgevingswet, worden dus bepaald door internationale regels, zoals de Vogel- en Habitatrichtlijn.

Uit artikel 10.24 van het Bkl volgt dat onder meer dat een plan als bedoeld in artikel 6 lid 3 van de Habitatrichtlijn alleen wordt vastgesteld als uit een passende beoordeling de zekerheid is verkregen dat het plan de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied niet zal aantasten.

Een amvb zoals voorgesteld in deze wetswijziging, en/of de experimenten die op basis van de amvb worden aangewezen, kunnen een significant negatief effect hebben op een Natura 2000-gebied. De amvb kan gezien worden als een plan als bedoeld in artikel 6 lid 3 HR, en de experimenten vallen onder het begrip project (of plan). Op dit moment blijkt niet duidelijk uit het

CBF Erkend Goed Doel

wetsvoorstel of de Memorie van toelichting of bij de besluitvorming rekening wordt gehouden met significante effecten op Natura 2000-gebieden.

Daarom verzoekt Natuurmonumenten u om artikel 23.3, tweede lid zo te verduidelijken dat alleen een amvb vastgesteld mag worden voor experimenten, als met wetenschappelijke zekerheid vaststaat dat geen sprake is van significant negatieve effecten op een of meer Natura 2000-gebieden. Dat houdt dan concreet in dat zo nodig vooraf een passende beoordeling wordt uitgevoerd.

Ook het besluit van de minister tot verlenging van de termijn, bedoeld in het nieuwe negende lid, moet hieraan voldoen.

Zonder een dergelijke voorwaarde wordt de waardevolle werking van de Omgevingswet via experimenten die afwijken van belangrijke beschermingsregels uitgehold. Dat gaat ten koste van ons zelf en de natuur.

Met vriendelijke groet,
mede namens de Natuur- en milieufederaties en Vogelbescherming Nederland,

[redacted]
Teamleider (Inter)nationale Lobby
Natuurmonumenten

CBF Erkend Goed Doel

Netbeheer Nederland
Anna van Buerenplein 43
2595 DA Den Haag

Postbus 90608
2509 LP Den Haag
070 205 50 00
secretariaat@netbeheernederland.nl
netbeheernederland.nl

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
t.a.v. P.E. Heerma
Postbus 20011
2500 EK Den Haag
Nederland

Kenmerk
BR-2026-2269
Datum
8 mei 2026

Behandeld door
[redacted]
E-mail
[redacted]

Doorkiesnummer
070 205 50 00

Onderwerp
NBNL reactie Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten

Geachte minister Heerma,

Met deze brief maakt Netbeheer Nederland (hierna: NBNL), namens de gezamenlijke netbeheerders in Nederland, graag gebruik van de mogelijkheid om haar reactie te geven op de consultatie over de wijzigingswet omgevingswet stelstelaspecten zoals voorgelegd op 8 april 2026. NBNL heeft met veel interesse kennisgenomen van het voorstel. Graag brengen wij met deze reactie enkele punten onder de aandacht.

Algemeen
De voorgelegde internetconsultatie verduidelijkt diverse artikelen uit de Omgevingswet waar leden van NBNL in de praktijk tegenaan lopen. Positief is dat deze aanpassingen mede voortkomen uit concrete signalen uit de uitvoering.

Voor netbeheerders zijn met name de volgende wijzigingen relevant:

- Verduidelijking van de projectprocedure;
- Aanpassing van participatie-eisen bij projecten;
- Verlenging van de termijn voor het voorbereidingsbesluit;
- Onteigening.

Kenmerk
BR-2026-2269

Datum
8 mei 2026

Artikelgewijze opmerkingen

Artikelnummer	Toelichting
Artikel 5.51 (inhoud projectbesluit)	De verduidelijking van de projectprocedure in deze beoogde wetswijziging is een verbetering. In de eerdere tekst waren de inhoudelijke eisen minder duidelijk uitgewerkt dan in het huidige voorstel. Met dit wetsvoorstel wordt de procedure bovendien meer veralgemeniseerd, waarbij de nadruk ligt op tijdige en zorgvuldige participatie. Daarmee wordt de projectprocedure naar verwachting een beter toepasbaar instrument.
5.47 lid 3(voornemen) en 5.48 lid 2(verkenning)	Het huidige artikel uit de omgevingswet I 5.47 lid 3 vervalt in het wetsvoorstel. Dit betreft het huidige artikel uit de Omgevingswet waarin is bepaald dat: " *Bij het voornemen stelt het bevoegd gezag met het oog op de verkenning eenieder in de gelegenheid, binnen een door hem te stellen termijn, mogelijke oplossingen voor de opgave voor te dragen. Het bevoegd gezag geeft daarbij uitgangspunten aan voor het redelijkerwijs in beschouwing nemen van die oplossingen.*" Het schrappen van dit lid is een verbetering. Het laat zien dat er is geluisterd naar de uitvoeringspraktijk, met name bij projecten van netbeheerders waar in de praktijk vaak geen reële alternatieven voorhanden zijn. De memorie van toelichting (MvT) onderkent terecht dat de verplichting uit artikel 5.47, derde lid, te grofmazig is en daardoor niet in alle gevallen passend is. Ook vervalt huidige artikel 5.48 lid 2. Dit betreft het huidige artikel uit de Omgevingswet waarin is bepaald dat: Degene die een mogelijke oplossing als bedoeld in artikel 5.47, derde lid, heeft voorgedragen, daarbij kan verzoeken dat het bevoegd gezag daarover advies vraagt aan een onafhankelijke deskundige. Het bevoegd gezag kan ook ambtshalve een onafhankelijke deskundige verzoeken te adviseren. Het schrappen van dit artikel in samenhang met artikel 5.48 lid 2 beschouwen wij als een verbetering.
Artikel 4.16 (voorbereidingsbesluit)	Aan het eerste lid wordt een zin toegevoegd, luidende: Als het gaat om een voorbereidingsbesluit met het oog op de voorbereiding van een projectbesluit, zijn provinciale staten van de provincie waar het project in hoofdzaak wordt uitgevoerd, bevoegd om het voorbereidingsbesluit te nemen. De nieuwe termijn wordt vastgesteld op maximaal twee jaar, maar deze duur wordt van rechtswege verlengd als binnen die termijn van twee jaar een ontwerpbesluit van de vaststelling of wijziging van het omgevingsplan, waarvoor de voorbeschermingsregels in het voorbereidingsbesluit zijn opgenomen, ter inzage wordt gelegd. Wij zouden graag een vraag willen stellen ter verduidelijking. Het wetsvoorstel bevat geen overgangsrecht, daaruit concluderen wij dat deze nieuwe termijnen bij inwerkingtreding van

	deze wet van toepassing zijn op alle voorbereidingsbesluiten (ook degene die zijn vastgesteld onder oud recht). Graag ontvangen wij een bevestiging dan wel verduidelijking of deze veronderstelling correct is.
Artikel 11.6(onteigening)	Met dit voorstel wordt beter aangesloten bij de praktijk. Dit geldt onder meer omdat nu in de Omgevingswet staat dat wanneer het omgevingsplan de planologische basis is voor onteigening, dat het oude gebruik moet zijn uitgesloten. Met dit wetsvoorstel wordt het verruimd zodat ook bij het geven van een nieuwe functie aan de grond (waarvoor onteigend wordt) zonder expliciete uitsluiting van de oude functie, de onteigening wel doorgang kan vinden. Dit is naar ons inzien juist. Tot slot, wordt een termijn voorgesteld voor inschrijving van de onteigeningsakte. Het is een wat merkwaardige constructie, omdat de wetgever in artikel 11.15 volstaat met de bepaling dat dit 'zo spoedig mogelijk' dient te gebeuren, terwijl in artikel 15.51 Ow wél een expliciete termijn van twee maanden wordt genoemd. Dat leidt tot de situatie dat een eigenaar een vordering kan indienen als niet binnen twee maanden de akte wordt gepasseerd. Het bevoegde gezag zou dan verplicht kunnen worden om een vaste schadeloosstelling (10% van vastgestelde schadeloosstelling) of volledige schadevergoeding te betalen aan een eigenaar. Wij vragen ons af of dit wenselijke gevolgen zijn. Wij begrijpen de prikkel om te zorgen dat een onteigeningsakte snel verleden wordt, maar wij vragen ons af of dit de juiste weg is om dat te bewerkstelligen. Wij zien graag verduidelijking op dit punt. De MvT biedt hier ook onvoldoende duidelijkheid.

Mochten er naar aanleiding van de bovenstaande punten vragen ontstaan, dan zijn wij uiteraard bereid om hierover in gesprek te gaan.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Directeur Beleid en Communicatie

Netbeheer Nederland
Anna van Buerenplein 43
2595 DA Den Haag

Postbus 90608
2509 LP Den Haag
070 205 50 00
secretariaat@netbeheernederland.nl
netbeheernederland.nl

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
t.a.v. P.E. Heerma
Postbus 20011
2500 EK Den Haag
Nederland

Kenmerk
BR-2026-2269
Datum
8 mei 2026

Behandeld door
[redacted]
E-mail
[redacted]

Doorkiesnummer
070 205 50 00

Onderwerp
NBNL reactie Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten

Geachte minister Heerma,

Met deze brief maakt Netbeheer Nederland (hierna: NBNL), namens de gezamenlijke netbeheerders in Nederland, graag gebruik van de mogelijkheid om haar reactie te geven op de consultatie over de wijzigingswet omgevingswet stelstelaspecten zoals voorgelegd op 8 april 2026. NBNL heeft met veel interesse kennisgenomen van het voorstel. Graag brengen wij met deze reactie enkele punten onder de aandacht.

Algemeen
De voorgelegde internetconsultatie verduidelijkt diverse artikelen uit de Omgevingswet waar leden van NBNL in de praktijk tegenaan lopen. Positief is dat deze aanpassingen mede voortkomen uit concrete signalen uit de uitvoering.

Voor netbeheerders zijn met name de volgende wijzigingen relevant:

- Verduidelijking van de projectprocedure;
- Aanpassing van participatie-eisen bij projecten;
- Verlenging van de termijn voor het voorbereidingsbesluit;
- Onteigening.

Kenmerk
BR-2026-2269

Datum
8 mei 2026

Artikelgewijze opmerkingen

Artikelnummer	Toelichting
Artikel 5.51 (inhoud projectbesluit)	De verduidelijking van de projectprocedure in deze beoogde wetswijziging is een verbetering. In de eerdere tekst waren de inhoudelijke eisen minder duidelijk uitgewerkt dan in het huidige voorstel. Met dit wetsvoorstel wordt de procedure bovendien meer veralgemeniseerd, waarbij de nadruk ligt op tijdige en zorgvuldige participatie. Daarmee wordt de projectprocedure naar verwachting een beter toepasbaar instrument.
5.47 lid 3(voornemen) en 5.48 lid 2(verkenning)	Het huidige artikel uit de omgevingswet I 5.47 lid 3 vervalt in het wetsvoorstel. Dit betreft het huidige artikel uit de Omgevingswet waarin is bepaald dat: " *Bij het voornemen stelt het bevoegd gezag met het oog op de verkenning eenieder in de gelegenheid, binnen een door hem te stellen termijn, mogelijke oplossingen voor de opgave voor te dragen. Het bevoegd gezag geeft daarbij uitgangspunten aan voor het redelijkerwijs in beschouwing nemen van die oplossingen.*" Het schrappen van dit lid is een verbetering. Het laat zien dat er is geluisterd naar de uitvoeringspraktijk, met name bij projecten van netbeheerders waar in de praktijk vaak geen reële alternatieven voorhanden zijn. De memorie van toelichting (MvT) onderkent terecht dat de verplichting uit artikel 5.47, derde lid, te grofmazig is en daardoor niet in alle gevallen passend is. Ook vervalt huidige artikel 5.48 lid 2. Dit betreft het huidige artikel uit de Omgevingswet waarin is bepaald dat: Degene die een mogelijke oplossing als bedoeld in artikel 5.47, derde lid, heeft voorgedragen, daarbij kan verzoeken dat het bevoegd gezag daarover advies vraagt aan een onafhankelijke deskundige. Het bevoegd gezag kan ook ambtshalve een onafhankelijke deskundige verzoeken te adviseren. Het schrappen van dit artikel in samenhang met artikel 5.48 lid 2 beschouwen wij als een verbetering.
Artikel 4.16 (voorbereidingsbesluit)	Aan het eerste lid wordt een zin toegevoegd, luidende: Als het gaat om een voorbereidingsbesluit met het oog op de voorbereiding van een projectbesluit, zijn provinciale staten van de provincie waar het project in hoofdzaak wordt uitgevoerd, bevoegd om het voorbereidingsbesluit te nemen. De nieuwe termijn wordt vastgesteld op maximaal twee jaar, maar deze duur wordt van rechtswege verlengd als binnen die termijn van twee jaar een ontwerpbesluit van de vaststelling of wijziging van het omgevingsplan, waarvoor de voorbeschermingsregels in het voorbereidingsbesluit zijn opgenomen, ter inzage wordt gelegd. Wij zouden graag een vraag willen stellen ter verduidelijking. Het wetsvoorstel bevat geen overgangsrecht, daaruit concluderen wij dat deze nieuwe termijnen bij inwerkingtreding van

	deze wet van toepassing zijn op alle voorbereidingsbesluiten (ook degene die zijn vastgesteld onder oud recht). Graag ontvangen wij een bevestiging dan wel verduidelijking of deze veronderstelling correct is.
Artikel 11.6(onteigening)	Met dit voorstel wordt beter aangesloten bij de praktijk. Dit geldt onder meer omdat nu in de Omgevingswet staat dat wanneer het omgevingsplan de planologische basis is voor onteigening, dat het oude gebruik moet zijn uitgesloten. Met dit wetsvoorstel wordt het verruimd zodat ook bij het geven van een nieuwe functie aan de grond (waarvoor onteigend wordt) zonder expliciete uitsluiting van de oude functie, de onteigening wel doorgang kan vinden. Dit is naar ons inzien juist. Tot slot, wordt een termijn voorgesteld voor inschrijving van de onteigeningsakte. Het is een wat merkwaardige constructie, omdat de wetgever in artikel 11.15 volstaat met de bepaling dat dit 'zo spoedig mogelijk' dient te gebeuren, terwijl in artikel 15.51 Ow wél een expliciete termijn van twee maanden wordt genoemd. Dat leidt tot de situatie dat een eigenaar een vordering kan indienen als niet binnen twee maanden de akte wordt gepasseerd. Het bevoegde gezag zou dan verplicht kunnen worden om een vaste schadeloosstelling (10% van vastgestelde schadeloosstelling) of volledige schadevergoeding te betalen aan een eigenaar. Wij vragen ons af of dit wenselijke gevolgen zijn. Wij begrijpen de prikkel om te zorgen dat een onteigeningsakte snel verleden wordt, maar wij vragen ons af of dit de juiste weg is om dat te bewerkstelligen. Wij zien graag verduidelijking op dit punt. De MvT biedt hier ook onvoldoende duidelijkheid.

Mochten er naar aanleiding van de bovenstaande punten vragen ontstaan, dan zijn wij uiteraard bereid om hierover in gesprek te gaan.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Directeur Beleid en Communicatie

OVERWATER
Grondbeleid

GRONDBELEID ADVIESBUREAU BV

Kerkstraat 54 | 3291 AM STRIJEN
Berlicumseweg 6D | 5248 NT ROSMALEN

Tel. 078-3030336
info@overwater-grondbeleid.nl
www.overwater-grondbeleid.nl

NOTITIE

Van : [redacted]
Datum : 6 mei 2026
Kenmerk : Z100306 |N01|LRO
Betreft : Reactie op consultatie wetsvoorstel "Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten"

Geachte heer, mevrouw,

Wij maken graag van de gelegenheid gebruik om te reageren op het wetsvoorstel "Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten".

Met betrekking tot het voorkeursrecht wordt voorgesteld om artikel 9.5, tweede lid Omgevingswet te wijzigen. Die wijziging houdt kortgezegd in dat ingeval er een gemeentelijk, provinciaal of nationaal voorkeursrecht is gevestigd en de betreffende onroerende zaak – zonder gerechtelijke procedure tot overdracht – wordt geleverd aan de rechtspersoon op wiens naam het voorkeursrecht is gevestigd, het voorkeursrecht onverwijld moet worden doorgehaald in de openbare registers. In de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel staat daarover:

"De huidige wet voorziet al in een aantal situaties waarin bestuursorganen een voorkeursrecht moeten laten doorhalen in de openbare registers: bij verval van rechtswege, na intrekking door een bestuursorgaan, na rechterlijke vernietiging van een voorkeursrecht en na levering van de onroerende zaak die vanwege een gerechtelijke procedure tot overdracht aan de gemeente, provincie of Staat is geleverd. De wijziging voegt hieraan een nieuwe situatie toe: wanneer een onroerende zaak in onderling overleg – dus zonder gerechtelijke procedure – wordt overgedragen aan de gemeente, provincie of Staat. In dat geval eindigt het voorkeursrecht van rechtswege, en is doorhaling in de openbare registers noodzakelijk om de registratie actueel te houden." (Onderstreping ondergetekenden)

Over de voorgestelde wijziging en de achterliggende redenering merken wij vanuit onze (praktijk)ervaring met het voorkeursrecht en grondbeleid het volgende op.

1. Het doel van het vestigen van een voorkeursrecht is in de kern het versterken van de regie over een beoogde herontwikkeling. Om een voorkeursrecht te vestigen moet sprake zijn van een (niet-agrarische) toegedachte of toegedeelde functie, die afwijkt van het huidige gebruik. Zodra de

betreffende overheid eigenaar is geworden van een onroerende zaak, betekent dat – anders dan de geciteerde passage uit de memorie van toelichting suggereert – niet dat die overheid geen belang meer heeft bij het voorkeursrecht:

a. Allereerst omdat op een onroerende zaak nog beperkte rechten van derden kunnen rusten die worden "geraakt" door het voorkeursrecht. Dat zijn – volgens de Bijlage A bij de Omgevingswet – een recht van opstal, erfpacht, beklemming of vruchtgebruik. Het wetsvoorstel is nu zo geformuleerd dat het voorkeursrecht van rechtswege vervalt, ongeacht of op die onroerende zaak de genoemde beperkte rechten zijn gevestigd. Het van rechtswege vervallen van het voorkeursrecht zou dan tot gevolg hebben dat deze beperkte rechten vrij overdraagbaar worden, hetgeen de beoogde herontwikkeling kan frustreren. Dat is volgens ons onwenselijk.

b. Als de betreffende overheid eigenaar is geworden van een onroerende zaak, vrij van bovengenoemde beperkte rechten, heeft dat niet (automatisch) tot gevolg dat daarmee ook de (eerst) toegedachte en (later bij omgevingsplan) toegedeelde functie is gerealiseerd. Een overheid kan na eigendomsverkrijging belang blijven houden bij het voorkeursrecht tot het moment dat de toegedeelde functie is gerealiseerd en het gebruik in overeenstemming is met die functie. Bijvoorbeeld als de overheid de onroerende zaak verkoopt aan een derde die de toegedeelde functie zal realiseren. Het wetsvoorstel heeft tot gevolg dat het voorkeursrecht na eigendomsverkrijging door de overheid niet langer op de zaak rust, terwijl dat laatste voor het behouden van de regierol wel wenselijk kan zijn. Zodra de functie is gerealiseerd en het gebruik in overeenstemming is met die functie, kan het voorkeursrecht worden ingetrokken. Daar voorziet artikel 9.5, eerste lid Omgevingswet nu al in, door aan te geven dat het voorkeursrecht moet worden ingetrokken als het niet meer aan de eisen gesteld in artikel 9.1, eerste lid Omgevingswet voldoet.

2. Hierboven hebben wij argumenten aangevoerd op basis waarvan wij vinden dat het niet wenselijk is om te bepalen dat een voorkeursrecht van rechtswege vervalt zodra de overheid eigenaar is geworden van de onroerende zaak. Mocht u toch van mening zijn dat dit wel wenselijk is, dan geven wij u mee dat uit het wetsvoorstel slechts blijkt dat het voorkeursrecht na levering aan de overheid moet worden doorgehaald in de openbare registers. Volgens ons ontbreekt de daaraan voorafgaande benodigde stap, namelijk het van rechtswege vervallen van het voorkeursrecht. Uit de vigerende Omgevingswet en ook het wetsvoorstel blijkt volgens ons nu niet expliciet dat een voorkeursrecht van rechtswege vervalt nadat een overheid eigenaar is geworden van een onroerende zaak. Het wordt weliswaar genoemd in de memorie van toelichting bij onderhavig wetsvoorstel (zie bovenstaande onderstreping), maar dat is volgens ons niet voldoende.

3. Het vigerende artikel 9.20, derde lid Omgevingswet heeft een vergelijkbare strekking als de voorgestelde wijziging van artikel 9.5, tweede lid Omgevingswet. Om die reden geven wij u ter overweging mee om dat artikel op basis van onze bovenstaande opmerkingen ook nog eens tegen het licht te houden.

Van deze gelegenheid maken mij ook graag gebruik om iets op te merken over het tijdstip van het ingaan van een verlengingsbesluit als bedoeld in artikel 9.4, tweede lid Omgevingswet. In ons artikel voor Grondzaken & gebiedsontwikkeling (maart 2025) schreven wij daarover het volgende:

"Een voorkeursrecht op grond van een omgevingsplan kan na de eerste vijfjaarstermijn worden verlengd. De vraag kan worden gesteld vanaf wanneer de verlenging ingaat. Uit de toelichting op het amendement Regterschot[1] kan worden opgemaakt dat de wetgever wil vasthouden aan de termijn van in totaal tien jaar, opgeknipt in twee termijnen van vijf jaar. Dit is verankerd in artikel 9.4, tweede lid Ow. Hierin staat dat de gemeenteraad de vijfjaarstermijn van een gemeentelijk voorkeursrecht op grond van een omgevingsplan eenmaal met ten hoogste vijf jaar kan verlengen. Hieruit volgt volgens ons dat de verlenging ingaat op het moment dat de eerste vijfjaarstermijn verloopt. En niet (bijvoorbeeld) op het moment van het vaststellen of bekendmaken van het verlengingsbesluit. Stel dat de termijn van een voorkeursrecht op grond van een omgevingsplan op 4 december 2025 verloopt en de gemeenteraad voor die tijd besluit tot verlenging met vijf jaar, dan gaat de verlenging in op 4 december 2025 en vervalt het voorkeursrecht op 4 december 2030. Van belang is wel dat de gemeenteraad vóór 4 december 2025 tot verlenging besluit en het besluit ook vóór die datum bekendmaakt door toezending aan de belanghebbenden (zodat het besluit daarmee in werking treedt op grond van artikel 3:40 en 3:4 Awb)."

In het voorliggende wetsvoorstel is opgenomen dat aan artikel 16.82a Omgevingswet een derde lid wordt toegevoegd inhoudende dat een verlengingsbesluit binnen vier dagen na bekendmaking kan worden ingeschreven in de openbare registers. Dat juichen wij toe. Wij stellen voor om in dat derde lid, of in een vierde lid, ook een bepaling toe te voegen met de strekking dat een verlengingsbesluit ingaat op het moment dat de eerste vijfjaarstermijn is verlopen. Dit om onduidelijkheid – gelet op de hierboven onderstreepte vraag en het bepaalde in artikel 16.82a, tweede lid Omgevingswet – over het tijdstip van het ingaan van een verlengingsbesluit weg te nemen.

Uiteraard zijn wij bereid om het bovenstaande nader toe te lichten. Voor vragen of voor overleg zijn wij bereikbaar via [redacted]

[redacted]

---

[1] *Kamerstukken II 2019/20, 35 133, nr. 31.*

ProRail

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Datum	7-5-2026	Eigenaar	[redacted]
Uw kenmerk		Telefoonnummer	[redacted]
Ons kenmerk/ID	VT20150055-427712289-1373	Afdeling	LJV-JZ-Corporate
Bijlage(n)			
Onderwerp	Internetconsultatie Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten		

Geachte heer/ mevrouw,

ProRail heeft kennis genomen van het Conceptwetsvoorstel Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten, de Memorie van toelichting Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten en het Beleidskompas Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten en wenst ten aanzien van een drietal aspecten van het wetstvoorstel vanuit het oogpunt van het beheer en aanleg van de Hoofdspoorweginfrastructuur de volgende opmerkingen te maken.

GPP-wijzigingen en nadeelcompensatie
In het voorstel wordt artikel 15.1, eerste lid, van de Omgevingswet over nadeelcompensatie aangepast door besluiten van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat omtrent omgevingswaarden als geluidproductieplafonds bij hoofdspoorwegen, als bedoeld in artikel 2.15, tweede lid, Omgevingswet, toe te voegen. Het gaat hier om alle besluiten ten aanzien van de geluidproductieplafonds, waaronder ook het wijzigen daarvan, buiten een projectbesluit om, die aanleiding kunnen zijn voor nadeelcompensatie.
Ter uitvoering van de Omgevingswet wordt de geluidbelasting van treinen op spoorwegemplacementen opgeteld bij de geldende geluidproductieplafonds bij hoofdspoorwegen. Dit betreft een besluit van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat op grond van artikel 12.5 Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) en behelst een wijziging van de door de Minister eerder vastgestelde geluidproductieplafonds. Volgens de voorgestelde regeling geven deze besluiten ook een grondslag voor verzoeken om nadeelcompensatie. Er zijn inmiddels 3 definitieve besluiten genomen op grond van artikel 12.5 Bkl en er volgen er nog 96. Het is niet wenselijk dat als gevolg van deze besluiten (het geluidniveau neemt ter plekke feitelijk niet toe, het betreft de uitvoering van geldende regelgeving en ziet op een administratieve samenvoeging) een groot aantal verzoeken om nadeelcompensatie kan worden ingediend bij de Minister van Infrastructuur en Waterstaat. Naast de 99 besluiten op grond van het Bkl, komt het circa 3 à 4 keer per jaar voor dat een geluidproductieplafond wordt verhoogd (buiten een projectbesluit om). ProRail verzoekt u dan ook om besluiten omtrent geluidproductieplafonds van hoofdspoorwegen op grond van artikel 12.5 Bkl expliciet uit te zonderen bij de verwijzing naar artikel 2.15, tweede lid, Ow, en het wetsvoorstel dienovereenkomstig aan te passen.

Onteigenen en overwegen

Het voorstel is om aan artikel 11.6 van de Omgevingswet een tweede lid toe te voegen die het mogelijk maakt om te onteigenen zonder dat daarvoor een planologische wijziging aan ten grondslag ligt. Het verheugt ProRail dat deze omissie in de Omgevingswet hersteld wordt zodat het ook -net als voor het inwerkingtreden van de Omgevingswet- weer mogelijk wordt om voor de wat kleinere infrastructurele maatregelen die zien op verbetering, onderhoud en vervanging van bestaande infrastructuur te onteigenen. Het is ProRail echter niet duidelijk wat de verhouding is tussen de leden b en c van het voorgestelde tweede lid van artikel 11.6 van de Omgevingswet. Naar de mening van ProRail is het opheffen van een Niet Actief Beveiligde Overweg (NABO) aan te merken als een verbetering van de spoorweg in het kader van de veiligheid zodat dit ook onder lid b (verbeteren van de verkeersveiligheid) begrepen kan worden. In ieder geval acht ProRail de in lid c opgenomen beperking onwenselijk, er zou alleen onteigend kunnen worden indien sprake is van een NABO. Ook bij beveiligde overwegen is het mogelijk dat er dermate onveilige situaties zijn die tot opheffen van de overweg nopen waarbij het wenselijk is om – bij gebrek aan medewerking van betrokkenen- te kunnen onteigenen. Het hoeft hierbij niet enkel te gaan om het opheffen van een beveiligde overweg, maar het kan ook zijn dat er gronden van derden nodig zijn om bijvoorbeeld de toeleidende wegen zodanig aan te kunnen passen dat er veilige ontruimingsmogelijkheden van de overweg ontstaan.
ProRail verzoekt u dan ook de verhouding tussen de leden b en c van het voorgestelde tweede lid van artikel 11.6 te verduidelijken en daarbij als uitgangpunt te nemen dat zowel voor onbeveiligde als beveiligde overwegen onteigend kan worden.

Postadres
Postbus 2038
3500 GA Utrecht

www.prorail.nl

Reikwijdte Projectbesluiten

De voorgestelde wijziging van artikel 5.46 lid 1 van de Omgevingswet met betrekking tot het door de Minister van Infrastructuur en Waterstaat moeten vaststellen van een projectbesluit bij wijziging van een spoorweg, is wat ProRail betreft ook het herstellen van een omissie en heeft de instemming van ProRail.

Tot het geven van een nadere toelichting is ProRail, indien gewenst, gaarne bereid.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
CLO ProRail B.V.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Directeur

Uw contactpersoon

BEL/GLK

Verzenddatum

7 mei 2026

Kenmerk

GLK070526CS1

Uw kenmerk

Betreft: Consultatie Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten

Geachte heer/mevrouw,

Wij lezen dat het is om via een wijziging van artikel 15.1 van de Omgevingswet (Onderdeel R) ook de eerste vaststelling van voornemen geluidproductieplafonds toe te voegen aan de lijst van schadeveroorzakende besluiten. In de toelichting is ook aangegeven dat het doel van deze wijziging is om enkel besluiten die kunnen leiden tot een hogere geluidbelasting bij een woning of perceel onder deze lijst te laten vallen. Dit betreft besluiten die zien op het vaststellen van geluidproductieplafonds in nieuwe situaties (zoals bij de aanleg van een weg, industrieterrein of spoorweg) en besluiten over wijziging van eerder vastgestelde geluidproductieplafonds voor bestaande situaties (bijvoorbeeld als gevolg van een fysiek wijziging aan de bron of groei van het verkeer).

Wij achten het dan ook niet wenselijk dat ook besluiten t.a.v. de eerste vaststelling van geluidproductieplafonds bij bestaande (provinciale) wegen en industrieterreinen in aanmerking komen voor nadeelcompensatie. Het uitgangspunt van de wetgever voor deze eerste vaststelling van de GPP's is immers dat dit zo veel als mogelijk beleidsneutraal dient plaats te vinden. Daarbij geldt voor de provinciale wegen dat het gaat om een eerste vorm van normering, wat juist tot verbeteringen zou moeten leiden.

Voor zover er schadeveroorzakende gevolgen optreden, zijn die het gevolg van de stelselwijziging zelf en niet van het besluit tot de eerste vaststelling van de GPP's. Het is daarom niet wenselijk dat de schade met deze wijziging wordt afgewenteld op het bevoegd gezag dat de GPP's invoert (op verzoek van de wetgever).

Wij verzoeken u dan ook het wijzigingsvoorstel zodanig aan te passen dat de eerste vaststelling van geluidproductieplafonds bij bestaande (provinciale) wegen en industrieterreinen niet langer wordt aangemerkt als schadeveroorzakend besluit.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Deze brief is ook digitaal ingediend via de consultatie op Overheid.nl | Consultatie Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten

Hoogachtend,

Sectormanager Gezonde Leefomgeving en Klimaat

[redacted]

Deze brief is digitaal vastgesteld en daarom niet ondertekend.

provincie
Limburg

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
Mevrouw E. Boekholt-O'Sullvan
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

Cluster	RMT	**Behandeld**	[redacted]
Ons kenmerk	DOC-00914357	**E-mail**	[redacted]
Uw kenmerk		**Telefoon**	[redacted]
VPL. nummer		**Maastricht**	5 mei 2026
Bijlage(n)		**Verzonden**	5 mei 2026

Onderwerp
Provinciale consultatiereactie Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten

Geachte mevrouw Boekholt,

De Provincie Limburg maakt gebruik van de mogelijkheid te reageren op de consultatie *Wijzigingswet Omgevingswet stelselaspecten,* gepubliceerd op 1 april 2026. In deze brief brengen wij de punten onder uw aandacht die van belang zijn voor de uitvoeringspraktijk. Wij verzoeken u deze bij de verdere besluitvorming over dit wetsvoorstel mee te nemen.

Wetsvoorstel
Dit wetsvoorstel bevat wijzigingen die het stelsel van de Omgevingswet raken. Het grootste deel van de wijzigingen ziet op een verbetering of verduidelijking van de werking van de verschillende instrumenten binnen het stelsel. Vele onderwerpen komen aan bod, zoals voorbereidingsbesluit voor het projectbesluit, voorkeursrecht, handhavingstaak in relatie tot het projectbesluit, onteigeningsbelang, gedoogplicht en nadeelcompensatie. Hieronder zal alleen worden ingegaan op de onderwerpen participatie in relatie tot het projectbesluit en geluid.

Participatie
Participatie wordt aangepast met betrekking tot de inhoud van het projectbesluit en het extra besluitmoment door gedeputeerde staten. Ten aanzien van deze twee punten verzoeken wij nadrukkelijk om deze in de Omgevingswet te handhaven en niet te verwijderen.

Hieronder volgt een toelichting:

- In het Conceptwetsvoorstel staat op pagina 3 onder I bij artikel 5.51 van de Omgevingswet het volgende vermeld: *"In het tweede lid (nieuw) vervalt ", waarbij in ieder geval wordt ingegaan op de door derden voorgedragen mogelijke oplossingen en de daarover door deskundigen uitgebrachte adviezen".*
  Wij zijn van mening dat door participatie (het aandragen van mogelijke oplossingen) expliciet te benoemen in het projectbesluit dit een extra waarborg voor de omgeving is dat hieraan daadwerkelijk door alle betrokken partijen en met name door de initiatiefnemer invulling aan wordt gegeven. Wij vinden het van groot belang dat ook in het projectbesluit aandacht moet worden gegeven aan participatie, óók voor wat betreft dit aspect. Het behouden van het volledige artikel 5.51 van de Omgevingswet verplicht alle partijen zorgvuldig na te denken over dit onderdeel teneinde het ook goed te borgen in het projectbesluit. Tevens is het voor derden duidelijk dat ze ook daadwekelijk andere oplossingen kunnen aandragen en dat daar nader op moet worden ingegaan in het projectbesluit, omdat het expliciet is benoemd in dit artikel. Bovendien is de beschikbare ruimte in Limburg schaars, terwijl ook andere opgaven, zoals woningbouw, een beroep doen op deze zeer schaarse ruimte. Het expliciet verankeren van participatie helpt om zorgvuldig af te wegen hoe projecten worden ingericht en welke ruimte zij innemen, wat bijdraagt aan een evenwichtige ontwikkeling.
  Voor het overige zijn wij zeer positief over de voorgestelde aanpassingen van dit artikel.

- In de Memorie van Toelichting staat op pagina 5 het volgende bij artikel 5.47 Ow over het vervallen hiervan: *''De vierde wijziging betreft het vervallen van een aantal bepalingen die specifiek betrekking hebben op één aspect van participatie gedurende de zogeheten verkenningsfase die onderdeel is van de projectprocedure. Projecten die worden voorbereid met de projectprocedure doorlopen een verkenning. Tijdens het uitvoeren van de verkenning wordt bekeken welke oplossingen mogelijk zijn voor de aanpak van een bestaande of toekomstige opgave in de fysieke leefomgeving. In artikel 5.47, derde lid, van de Omgevingswet is bepaald dat het bevoegd gezag bij de kennisgeving van het voornemen om een verkenning uit te voeren eenieder in de gelegenheid moet stellen mogelijke oplossingen voor de desbetreffende opgave in de fysieke leefomgeving voor te dragen. Deze nadruk op één aspect binnen het grotere geheel van participatie, blijkt in de praktijk tot onduidelijkheid en onnodig verkeerde verwachtingen te leiden. Ook doet de verplichting in de praktijk onvoldoende recht aan het karakter van de verschillende type projecten die met toepassing van de projectprocedure tot stand komen, met eveneens onduidelijkheden tot gevolg. Gelet hierop alsmede in aanmerking genomen de omstandigheid dat het recht van eenieder om mogelijke oplossingen voor te dragen op geen enkele wijze in juridische zin afhankelijk is van artikel 5.47, derde lid, van de Omgevingswet, wordt voorgesteld dit artikellid en de daarmee samenhangende bepalingen te doen vervallen. De aansluiting bij het uitgangspunt van de Omgevingswet om ruimte voor maatwerk en flexibiliteit te bieden, wordt hierdoor vergroot."*
  Wij vinden het van belang dat juist bij de kennisgeving van het voornemen om een verkenning uit te voeren, het onderdeel van participatie wordt meegenomen.

Wij zien bij bepaalde projecten dat er vaak al teveel wordt getrechterd aan de voorkant, waardoor de opzet van de projectprocedure al wordt beperkt. Het is echter de bedoeling om input vanuit de omgeving breed op te halen en vervolgens steeds verder te gaan trechteren, maar dat blijkt in de praktijk zeker niet altijd het geval te zijn. Door in artikel 5.47 expliciet te benoemen dat eenieder de gelegenheid moet krijgen om mogelijke oplossingen voor te dragen, wordt een extra waarborg ingebouwd dat de omgeving daadwerkelijk wordt betrokken en dat ingebrachte oplossingen serieus worden meegewogen en mogelijk worden meegenomen in de verkenning, indien ze kansrijk zijn.
Participatie in de verkenningsfase is om meerdere redenen van essentieel belang. Ten eerste bevordert het de kwaliteit van het besluitvormingsproces. Door vroegtijdige inbreng van lokale bewoners, maatschappelijke organisaties en andere belanghebbenden kunnen mogelijke knelpunten, alternatieven of aanvullende maatregelen tijdig worden geïdentificeerd. Hierdoor sluit het project beter aan bij de maatschappelijke context en worden toekomstige problemen voorkomen. Ten tweede versterkt het de legitimiteit en acceptatie van projecten. Wanneer betrokken partijen zien dat hun input wordt betrokken bij de besluitvorming, neemt draagvlak toe en wordt de kans op bezwaren of juridische procedures later in het proces verkleind. Ten derde ondersteunt participatie het leren en kennisdelen. Lokale kennis en ervaring kunnen cruciale inzichten opleveren die niet altijd in technische of beleidsmatige analyses worden meegenomen. Dat geldt zeker wanneer de initiatiefnemer dan wel de opsteller van de analyses onvoldoende bekend is met de locatie. Ten slotte draagt expliciete participatie bij aan transparantie en het vertrouwen in overheidsbesluiten. Dit is van groot belang bij complexe energie-infrastructuur-projecten, waar belangen vaak uiteenlopen en maatschappelijke gevoeligheid hoog is.
Indien dit artikel wordt verwijderd, blijft alleen nog artikel 5.3 van het Omgevingsbesluit over, waarin wordt vermeld dat in de kennisgeving moet worden omschreven op welke wijze burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen zullen worden betrokken. Hierin ontbreekt echter de expliciete verplichting dat bij het voornemen de burger of andere mogelijke oplossingen kunnen worden aangedragen voor de opgave. Wij verzoeken dan ook met nadruk om artikel 5.47, derde en vierde lid, niet te laten vervallen.
Daarnaast is het voordelig voor het proces, omdat het voorkomt dat nieuwe informatie te laat naar voren komt, waardoor alsnog alternatieven of varianten moeten worden bekeken en het project vertraging oploopt. Hiermee hebben wij tevens positieve ervaringen op gedaan bij de energie-infrastructuurprojecten waarvoor wij het bevoegd gezag zijn. Bij deze projecten zijn door de omgeving meerdere oplossingen aangedragen, waarvan een aantal als kansrijk zijn beschouwd en dus worden meegenomen in de verdere verkenning (project-mer). Bij één project heeft dit zelfs geleid tot het voorkeursalternatief. Met name in de huidige situatie rond energie-infrastructuurprojecten, waarin tijdige realisatie essentieel is vanwege netcongestie, vormt dit een belangrijke waarborg om de juiste informatie vanuit de omgeving te kunnen ophalen.

- In het Conceptwetsvoorstel staat op pagina 3 onder H het volgende bij artikel 5.48 Ow: *"In artikel 5.48 vervallen het tweede en derde lid alsmede de aanduiding "1." voor het eerste lid."*
  Wij willen met nadruk verzoeken om dit artikel niet te laten vervallen, omdat het gedeputeerde staten de mogelijkheid biedt om kansrijke oplossingen zorgvuldig mee te nemen in de procedure.

Met name de initiatiefnemer is verantwoordelijk voor de selectie van oplossingen die worden meegenomen in de verkenningsfase en planuitwerkingsfase van de projectprocedure. Artikel 5.48 biedt gedeputeerde staten een extra besluitmoment om de informatie die uit de omgeving is opgehaald serieus te overwegen en zorgvuldig mee te nemen in de procedure, in plaats van dat het project uitsluitend wordt gestuurd door de initiatiefnemer. In de praktijk zien wij regelmatig meningsverschillen ontstaan over welke kansrijke oplossingen wel of niet moeten worden meegenomen. Het besluitmoment van gedeputeerde staten fungeert daarom als een extra waarborg voor de omgeving, zodat wordt verzekerd dat de input van de omgeving daadwerkelijk wordt gehoord en betrokken in de besluitvorming.

In het kader van een responsieve overheid is het juist van belang om meer aandacht te geven aan de problemen en ideeën van de burger, en dat kan worden bereikt door participatie via onder andere bovenstaande artikelen. In het voornemen krijgt de omgeving een expliciete mogelijkheid om kansrijke oplossingen aan te dragen, die gedeputeerde staten vervolgens zorgvuldig moeten overwegen en onderbouwen waarom deze wel of niet worden meegenomen in de vervolgfase. Dit biedt een belangrijke extra waarborg; het wegnemen van dit besluitmoment verzwakt de regionale borging voor wat betreft het ophalen van informatie en het creëren van draagvlak.

Daarnaast kan het laten vervallen van de artikelen of een bepaald lid ertoe leiden dat minder informatie uit de omgeving wordt opgehaald, wat kan resulteren in vertraging en afbreuk doet aan de opzet van de projectprocedure: het project wordt dan te vroeg gefilterd, terwijl de bedoeling is eerst breed input te verzamelen en daarna te gaan trechteren. Wij zien dan ook geen voordelen van de beoogde maatwerk- en flexibiliteitsopties; juist door bij het voornemen duidelijk aan te geven dat oplossingen kunnen worden aangedragen, kan maatwerk effectief worden toegepast. Flexibiliteit kan naar onze mening beter worden benut door zoveel mogelijk informatie uit de omgeving te verzamelen, zodat een goede ruimtelijke inpassing van het project wordt gegarandeerd.

Geluid

Met de voorgestelde wijziging van artikel 15.1 van de Omgevingswet (Onderdeel R) worden alle besluiten die zien op het vaststellen van geluidproductieplafonds, toegevoegd aan de lijst van schadeveroorzakende besluiten. Uit de toelichting begrijpen wij echter dat het doel van deze wijziging enkel is om die besluiten die kunnen leiden tot een hogere geluidbelasting bij een woning of perceel onder deze lijst te laten vallen. Dit betreft besluiten die zien op het vaststellen van geluidproductieplafonds in nieuwe situaties (zoals bij de aanleg van een weg, industrieterrein of spoorweg) en besluiten over de wijziging van eerder vastgestelde geluidproductieplafonds voor bestaande situaties (bijvoorbeeld als gevolg van een fysieke wijziging aan de bron of groei van het verkeer).

Echter, in de voorgestelde wijziging worden ook besluiten die zien op de eerste vaststelling van geluidproductieplafonds bij bestaande (provinciale) wegen en industrieterreinen als schadeveroorzakend besluit aangemerkt. Dit achten wij onwenselijk.

Het aanmerken van dit type besluiten als (mogelijk) schadeveroorzakend, gaat in tegen het uitgangspunt van de wetgever dat de invoering van het nieuwe geluidkader (waar de eerste vaststelling van GPP's onderdeel van is) in beginsel beleidsneutraal plaatsvindt. Voor zover er schadeveroorzakende gevolgen optreden, zijn die het gevolg van de stelselwijziging zelf en niet van het besluit tot de eerste vaststelling van de GPP's. Het is daarom niet wenselijk dat de schade wordt afgewenteld op het bevoegd gezag dat de GPP's invoert.

Wij verzoeken daarom het wijzigingsvoorstel aan te passen, zodat besluiten over de eerste vaststelling van geluidproductieplafonds (GPP's) bij bestaande (provinciale) wegen en industrieterreinen **niet** worden aangemerkt als schadeveroorzakend besluit.
We hopen dat de in deze brief beschreven aandachtspunten leiden tot een aanpassing van het wetsvoorstel voor geluid en het niet laten vervallen van de artikelen 5.51, 5.47 derde lid en vierde lid en 5.48 tweede en derde lid van de Omgevingswet in het kader van participatie. Graag ontvangen wij een ontvangstbevestiging van deze brief.

Mocht u naar aanleiding hiervan vragen en/of opmerkingen hebben, dan gaan wij daar graag met u over in gesprek. U kunt contact opnemen met mevrouw Lavinia van der Loo van ons Cluster AJZ of de heer Yvan Vavier van ons Cluster Ruimte.

Gedeputeerde Staten van Limburg
namens dezen,

[redacted]
Clustermanager Ruimte

Reactie Anoniem Edam-Volendam

Naam	Anoniem
Plaats	Edam-Volendam
Datum	16 april 2026

Vraag1

NVT, vragen ingevuld bij tekstblok 'wilt u reageren'.

Beste meneer/mevrouw,

Wij hebben in maart 2026 een voorbereidingsbesluit genomen. Dat heeft dus een geldingsduur van 1½ jaar. Wordt er in de wijziging van de Omgevingswet in overgangsrecht voorzien waarmee al genomen voorbereidingsbesluiten ook 2 jaar gaan gelden of blijft daarvoor de termijn van 1½ jaar staan? Daarnaast staat in de memorie van toelichting dat er een verlengingstermijn van maximaal één jaar vanaf de datum van terinzagelegging van het
ontwerpbesluit mogelijk is. De totale werkingsduur van het voorbereidingsbesluit kan derhalve maximaal drie
jaar omvatten. Wordt hier ook een overgangsbepaling in voorzien?

Reactie Haarlem [redacted]

Naam	Gemeente Haarlem [redacted])
Plaats	Haarlem
Datum	9 april 2026

Vraag1

NVT, vragen ingevuld bij tekstblok 'wilt u reageren'.

Goedemorgen,

Ik houd het kort in mijn reactie. Het zou fijn zijn als het publiceren van het (ontwerp) omgevingsplan wordt vereenvoudigd. Nu moet je nog twee keer een publicatie doen achter elkaar. Dit is verwarrend voor de burger. Daarnaast zitten de bijlagen bij de publicatie verstopt en is het voor iemand die zelden een ontwerpplan wil raadplegen haast ondoenlijk om deze te vinden. Ander punt. In de standaard van geonovum is het niet verplicht het college/raadsbesluit en bijlagen waaronder de golfo toe te voegen. Op grond van afd 3.7 Awb is dit feitelijk wel verplicht. De softwarepakketten zijn echter gebaseerd op de standaard van geonovum. Dus hierbij het verzoek om wettelijk te verankeren dat de standaard hier in moet voorzien.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Reactie Spijkenisse -Anoniem

Naam	Anoniem
Plaats	Spijkenisse
Datum	15 april 2026

Vraag1

NVT, vragen ingevuld bij tekstblok 'wilt u reageren'.

Wij hebben in december 2025 een voorbereidingsbesluit genomen. Dat heeft dus een geldingsduur van 1½ jaar. Wordt er in de wijziging van de Omgevingswet in overgangsrecht voorzien waarmee al genomen voorbereidingsbesluiten ook 2 jaar gaan gelden of blijft daarvoor de termijn van 1½ jaar staan?

Reactie Zutphen

Naam	Anoniem
Plaats	Zutphen
Datum	8 april 2026

Vraag1

NVT, vragen ingevuld bij tekstblok 'wilt u reageren'.

In het overgangsrecht Omgevingswet opnemen dat projectplannen Waterwet als Ongevingsvergunning beperkingen (minister/RWS) en werken/werkzaamheden (college B&W) worden gezien. Nu in de praktijk moeten alsnog voor werkzaamheden uit het projectplan vergunningen worden aangevraagd, terwijl dit eerder niet nodig was (art 5.4 waterwet) of niet bestaand. Projecten HWBP lopen met projectplannen tegen deze complexiteit aan waarbij in de praktijk alsnog alle overwegingen en varianten de revue opnieuw passeren.
Projecten vertragen hierdoor en onnodig geld en tijd gaat hieraan verloren.

Consultatiereactie Wijziging van de Omgevingswet en enkele andere wetten in verband met het aanbrengen van verbeteringen in het stelsel van de Omgevingswet.

Graag wil ik reageren op het onderdeel van de wijziging, dat betrekking heeft op het kerninstrument programma. De wijziging bestaat uit twee onderdelen:

- Par. 2.1.1. Verduidelijking van de inhoud
- Par. 2.1.2. Verplichte publicatie van het vrijwillige programma.

Het verplicht publiceren van het vrijwillige programma vind ik een goed idee vanuit de verbeterdoelen van inzichtelijkheid, voorspelbaarheid en kenbaarheid, maar ook voor de praktische werkbaarheid van het instrument.

Het voorstel om de inhoud te verduidelijken door het woord 'of' toe te voegen aan het slot van onderdeel a van artikel 3.5 Ow is naar mijn mening niet gewenst. Daar gaat deze consultatiereactie over. Aan het einde van deze reactie doe ik een tekstvoorstel hoe dat anders zou kunnen.

Argumentatie

1. Omgevingsvisies meestal niet concreet genoeg.

In de Memorie van Toelichting bij de wijziging wordt gesteld, dat het programma één van de kerninstrumenten is van de Omgevingswet. Daarin kan beleid dat ziet op de fysieke leefomgeving worden uitgewerkt. Ook kan het maatregelen bevatten om een of meer omgevingswaarden of andere doelstellingen voor de fysieke leefomgeving te bereiken (artikel 3.5 van de Omgevingswet). Gesteld wordt dat een programma niet beide elementen hoeft te bevatten, zolang het maar concreet en uitvoeringsgericht is. Het kan volgens de toelichting alleen een uitwerking van het te voeren beleid bevatten of alleen maatregelen. Voor het laatste wordt als voorbeeld gegeven de situatie dat de maatregelen dienen ter uitvoering van het beleid uit de omgevingsvisie en er geen verdere uitwerking van dat beleid nodig is.

Hoewel het theoretisch gezien denkbaar is dat een omgevingsvisie zo concreet is, dat er geen beleidsuitwerking op onderdelen nodig is, sluit dit niet aan bij het beeld van omgevingsvisies dat ik krijg uit de praktijk.[1] Ik merk dat zowel raadsleden, mensen werkzaam in de uitvoering als burgers/participanten en initiatiefnemers de

[1] Als adviseur ruimtelijke ordening en duurzaamheid begeleid en adviseer ik sinds 1995 allerlei partijen en met name gemeenten met het beleid en de regels voor ruimtelijke ordening. Sinds 10 jaar ben ik full time bezig met de Omgevingswet. In dat verband heb ik allerlei overheden en andere partijen geholpen bij het begrijpen en implementeren van de Omgevingswet, waaronder ca 110 gemeenteraden en 6 provincies. Ik heb hierbij een vertaling van de beleidscyclus ontwikkeld naar de praktijk van een overheid onder de naam 'Beleidshuis Bouwen'.

omgevingsvisies over het algemeen als abstract, 'hoog over' en weinig sturend op de uitvoering ervaren. Het bevat vaak veel visie (perspectief en ambitie) en weinig beleid (integraal beleid op hoofdzaken). Dit verklaart ook dat momenteel veel gemeenten al bezig zijn eerder vastgestelde omgevingsvisies bij te stellen, aan te vullen, te actualiseren of te vervangen. Op zichzelf is dit niet bezwaarlijk, want de Omgevingswet gaat uit van cyclische instrumenten, maar dat neemt niet weg dat er een grote behoefte is aan concretisering.

Omdat er nog weinig gebiedsprogramma's gelden en nieuwe omgevingsplannen evenmin zijn vastgesteld, vindt de concretisering – en in feite dus de politieke keuze – plaats bij de omgevingsvergunningen voor buitenplanse omgevingsplanactiviteiten. Door het ontbreken van een integraal kader op basis waarvan deze omgevingsvergunningen worden beoordeeld en omdat de impact van de activiteiten groot is of als zodanig wordt ervaren, is er vaak sprake van wantrouwen en weinig draagvlak in de samenleving. Er wordt daarom veel geprocedeerd tegen de besluiten over die activiteiten. Dit beeld wordt bevestigd door diverse rapporten van adviescolleges van de regering. Zo heeft tamelijk recent de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid nog gesignaleerd, dat een gevoel van te weinig grip op de eigen fysieke leefomgeving aanleiding is voor maatschappelijk onbehagen en wantrouwen van de overheid.[2] De Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur noemt de stapeling en complexiteit van beleid als een van de belemmerende factoren voor het halen van beleidsdoelen.[3] Omdat vertrouwen een uitgangspunt is bij de Omgevingswet is het van belang wetswijzigingen hierop te toetsen.

Theoretisch gezien is het niet waarschijnlijk dat een omgevingsvisie zo concreet is dat geen beleidsuitwerking nodig is. Hoewel dat niet in de wettekst is opgenomen, is de omgevingsvisie namelijk bedoeld als instrument voor strategisch lange termijnbeleid.[4] Om dit beleid uitgevoerd te krijgen, zal uitwerking voor de korte en middellange termijn eerder regel dan uitzondering zijn. Ik mis dan ook een onderbouwing op basis van objectieve gegevens over hoe vaak de regering denkt dat een omgevingsvisie zo concreet zal zijn dat geen verdere uitwerking nodig zijn. Zo'n onderbouwing lijkt mij nodig om tot een 'of' in de wetsbepaling te kunnen komen.

---

[2] In het rapport WRR nr. 108, 'Grip. Het maatschappelijk belang van persoonlijke controle', 2023, verklaart de WRR dit vanuit het gevoel van mensen geen grip te hebben op hun fysieke leefomgeving. Zie de pagina's 20-21 en 50–54 van dit rapport.

[3] Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur, december 2023, 'De uitvoering aan zet: omgaan met belemmeringen bij de uitvoering van beleid voor de fysieke leefomgeving'.

[4] Zie de MvT Ow, pag. 114: citaat: 'De omgevingsvisie is een integrale visie met strategische hoofdkeuzen van beleid voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn. (-) Het is een politiek-bestuurlijk document dat het beleid voor de fysieke leefomgeving integraal omschrijft. Integraal betekent dat de visie betrekking heeft op alle terreinen van de fysieke leefomgeving, aansluitend bij de reikwijdte van het wetsvoorstel (weergegeven in afdeling 1.2). Het gaat hier om een samenhangende visie op strategisch niveau, niet om een optelsom van beleidsvisies voor de diverse domeinen.

Verder denk ik dat een beleidsuitwerking altijd nodig zal zijn als onderdeel van een programma, al is het maar om te beschrijven welk deel van de omgevingsvisie met de maatregelen wordt uitgevoerd.

Maatregelen zonder context in een programma opnemen, lijkt mij bovendien niet gewenst vanuit het perspectief van de gebruikers, de samenhang en de inzichtelijkheid van het systeem. Niet iedereen heeft kennis over een omgevingsvisie paraat.

Tenslotte laat de bestaande praktijk tot op heden zien dat er juist een enorme behoefte is aan beleidsuitwerkingen, zelfs zozeer dat het aantal daarvan een probleem op zichzelf is geworden. Bij de gemeenten waar ik heb meegewerkt aan de invoering van de stelselherziening kom ik dan ook honderden 'beleidsuitwerkingen', zowel thematisch als gebiedsgericht, tegen en is de sanering daarvan een opgave op zichzelf.

Hieruit concludeer ik dat de situatie dat geen beleidsuitwerking nodig zal zijn zelden zal voorkomen, vaak ook niet gewenst is en niet aansluit bij de theorie van de stelselherziening, noch bij de praktijk. Daarom kan dit niet dienen als onderbouwing om de wettekst van artikel 3.5 Ow aan te vullen met het woordje 'of'.

2. **Geen consistentie tussen de toelichting in par. 2.1.1 en de voorgestelde wijziging van de wettekst**

De Memorie van Toelichting bij het wijzigingsvoorstel gaat niet in op de wenselijkheid van de andere situatie die de 'of' bepaling mogelijk maakt: namelijk een programma dat uitsluitend bestaat uit een beleidsuitwerking zonder maatregelen.

Die mogelijkheid is naar mijn mening ongewenst, omdat dit niet bijdraagt aan de door de Omgevingswet beoogde verandering van de bestuurscultuur en de rol van het programma binnen het denkmodel van de beleidscyclus, zoals beschreven in de diverse parlementaire stukken bij de wetgevingsproducten van de Omgevingswet. In de onderdelen 3 en verder van deze reactie beschrijf ik waarom ik dat vind.

Juist omdat deze beschrijving ontbreekt, schiet de memorie van toelichting op dit punt tekort. De wijziging naar een 'of' formulering is daarmee niet voldoende gemotiveerd.

3. **Beleid en uitvoering even belangrijk.**

Vanuit de ervaring die ik bij mijn werkzaamheden heb opgedaan, herken ik volledig wat in het advies over de uitvoering van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur is beschreven. De Raad signaleert vijf factoren die de uitvoering en daarmee het halen van beleidsdoelen belemmeren, waarvan er drie van belang zijn voor mijn argumentatie in deze consultatiereactie namelijk:

   a. Stapeling en daardoor complexiteit van beleid,
   b. Handelingsverlegenheid en terughoudendheid om stappen te zetten en
   c. Een ontoereikende organisatie rond de uitvoering.

Samengevat constateert de Raad[5] dat:

- er in de praktijk een gedetailleerde uitwerking is in soms strijdige doelen, regels en normen en dat de praktijk o.a. gebaat zou zijn bij een gedegen uitvoeringsprogramma (opgesteld in samenspraak met uitvoerende partijen);
- de praktijk terughoudend is op momenten waar zou moeten worden geacteerd. Dat speelt bij het inzetten van de beschikbare beleidsinstrumenten en bij het bespreekbaar maken van tegengestelde belangen en meningen. Er is dan een gebrek aan durf, dat allerlei oorzaken heeft;
- de oplossing niet zit in meer of andere regels, maar in een cultuurverandering, waarbij sprake is van openheid over dilemma's, twijfels en onzekerheden.
- de uitvoeringspraktijk gehinderd wordt door onduidelijkheid die bestaat over de precieze opdracht en het bijbehorende mandaat: wie hakt de knopen door? Het ontbreekt vaak aan een werkorganisatie die specifiek gericht is op het realiseren van een opgave.

De Raad is van mening – en die mening deel ik – dat beleid en uitvoering nevengeschikt moeten zijn en dat uitvoering niet ondergeschikt is aan beleid. De Raad hanteert daarom terecht het plaatje van de beleidsacht, waarbij het programma uit de Omgevingswet samen met organisatorische verandering gezien wordt als schakelpunt.[6]

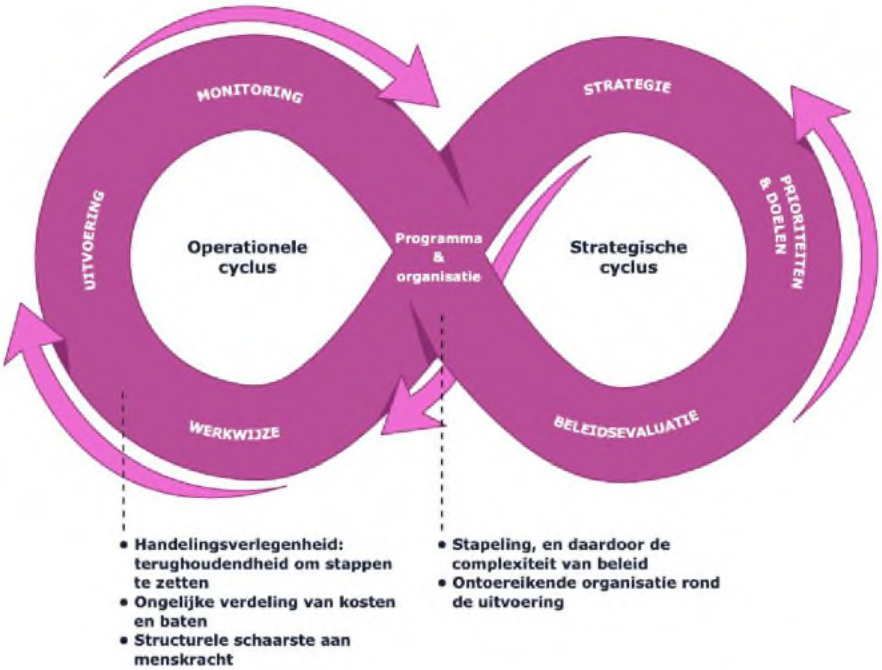

[5] Pag. 17 tot en met 20
[6] Pag. 27

De Raad beschrijft verder dat de praktijk vooral ingaat op de vraag hoe de uitvoering zich kan aanpassen op het beleid, maar niet op de vraag hoe beleid zich kan aanpassen aan de uitvoering.

> Citaat: '*De omgekeerde weg wordt niet bewandeld: nagaan wat er in de beleidsontwikkeling nodig is om maatregelen goed uitvoerbaar te laten zijn. Een doorbreking van dit mechanisme vormt een belangrijk bestanddeel van de nieuwe bestuurscultuur waarvan het belang in de politiek breed wordt onderschreven.*[7]'

De Raad beveelt daarom aan om uitvoering radicaal te herwaarderen:

> Citaat "*Het idee dat beleid en uitvoering gelijkwaardig zijn aan elkaar, is op zichzelf genomen natuurlijk niet radicaal, eerder volstrekt vanzelfsprekend, en ook in lijn met de Kabinetsreactie op de rapporten 'Werk aan uitvoering'(SZW, 2021). Gelijkwaardigheid van beleid en uitvoering betekent dat* ***de schakel tussen de strategische en operationele beleidscyclus*** *niet de plek zou moeten zijn waar de beleidsvormers hun plannen overdragen aan de uitvoering. Het zou veeleer de plek moeten zijn waar beleidspartijen en uitvoeringspartijen samen nadenken over de plannen en over de uitvoerbaarheid daarvan.* ***De schakel vormt idealiter*** *dus niet het overdrachtsmoment, maar* ***de strategische kern: daar gebeurt het****.*[8]*"*

De Raad noemt expliciet het instrument programma als schakel tussen beleid en uitvoering. Ik deel deze analyse. Daarom is het niet gewenst om artikel 3.5 Omgevingswet aan te vullen met het woordje 'of', omdat dit tot gevolg kan hebben dat een programma blijft steken in een 'verhaal' (beleidsuitwerking) en onvoldoende de schakelfunctie pakt door het ontbreken van maatregelen.

Zonder maatregelen draagt een programma ook niet bij aan de verbeterdoelen van de wet. Er wordt dan niet duidelijk wat het bestuursorgaan dat het programma heeft vastgesteld gaat doen om de beleidsdoelen te halen. Het geeft dan geen duidelijkheid over hoe andere bevoegdheden zullen worden ingezet, waardoor het niet bijdraagt aan een samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving in beleid, besluitvorming en regelgeving. In het midden blijft welke actieve en flexibele aanpak het bestuursorgaan kiest om de doelen te bereiken, hetgeen niet bijdraagt aan de inzichtelijkheid en voorspelbaarheid. Daardoor zal ook de samenleving moeite hebben om de eigen verantwoordelijkheid voor de fysieke leefomgeving in te vullen.

---

[7] Pag 32
[8] Pag. 31

Ik denk daarom dat de in onderdeel a en b van artikel 3.5 Ow opgenomen onderdelen beiden essentieel zijn, maar dat onderdeel b in ieder geval deel moet uitmaken van een programma.

Door de mogelijkheid te bieden om een programma te beperken tot een beleidsuitwerking kan de huidige praktijk – zoals geschetst door de Raad voor de Leefomgeving en de Infrastructuur - legitiem worden voortgezet. Dat staat de door de wetgever gewenste cultuuromslag in de weg. Een toelichtende tekst met een motivering die dat nadeel rechtvaardigt, ontbreekt.

4. **Bedoeling van de wetgever**

Voor de bedoeling van de wetgever met een programma en met name met het onderdeel maatregelen wil ik verwijzen naar pagina 445 van de Memorie van Toelichting bij de Omgevingswet. Hieruit blijkt dat maatregelen een cruciaal onderdeel zijn van het programma.

> Citaat: "***Artikel 3.4 (inhoud programma).***
>
> *Met de omschrijving van de inhoud van een programma in deze bepaling wordt de plaats in de beleidscyclus (de omgevingsvisie als strategisch beleidsinstrument en de uitwerking daarvan in programma's) in het wetsvoorstel verder verduidelijkt (zie ook het algemeen deel van de memorie van toelichting).* ***Ondanks de verschillende categorieën programma's in deze afdeling hebben zij gemeen dat zij maatregelen bevatten*** *om op een actieve wijze aan omgevingswaarden te voldoen of om andere doelstellingen voor de fysieke leefomgeving te bereiken. Zij geven* ***op die manier*** *uitwerking aan artikel 3.3. "*

Uit pagina 22 van de Memorie van Toelichting blijkt hetzelfde:

> *Citaat "De zorg van de overheid is erop gericht de fysieke leefomgeving te verbeteren waar deze tekort schiet en kwaliteiten te behouden waar deze goed zijn. Dit betekent dat de Omgevingswet de overheid kan verplichten om* ***maatregelen*** *te treffen wanneer de kwaliteit van de fysieke leefomgeving tekortschiet. Daarbij blijft er zo veel mogelijk ruimte voor initiatieven van burgers en bedrijven, in het bijzonder voor initiatieven die per saldo bijdragen aan de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Een strategische, integrale omgevingsvisie voor het gehele grondgebied is nodig om te bepalen hoe de taken van een bestuursorgaan worden ingevuld en om de verdere ambities voor de fysieke leefomgeving te formuleren.* ***In programma's formuleert de overheid de maatregelen*** *die leiden tot de gewenste kwaliteit van een onderdeel van de fysieke leefomgeving, een aspect of een gebied.'*

5. **Rol van de Volksvertegenwoordiging.**

Uit mijn werk samen met en voor gemeenteraden is mij gebleken dat raadsleden grote moeite hebben met het gegeven dat de bevoegdheid om een programma vast te stellen niet aan de gemeenteraad is toegekend. Er is grote angst om grip te verliezen. Dat een gemeenteraad wel bevoegd is de twee andere belangrijke kerninstrumenten – omgevingsvisie en omgevingsplan - vast te stellen neemt deze angst niet weg. Dit leidt er soms toe, dat gemeenteraden zichzelf voor erg veel situaties aanwijzen als bindend adviseur bij de omgevingsvergunning buitenplanse omgevingsplanactiviteit. Het idee hierachter is dat de gemeenteraad op deze manier wel grip kan houden op de uitvoering van het beleid door het college. Gelet op het verbeterdoel van het versnellen en verbeteren van besluitvorming over projecten in de fysieke leefomgeving en de noodzaak om voor verschillende maatschappelijke opgaven, zoals o.a. woningbouw snel te kunnen besluiten is dat geen gewenste ontwikkeling.

In de Memorie van Toelichting bij de Omgevingswet is over de rol van de volksvertegenwoordiging met betrekking tot programma's op pagina 127-128 het volgende opgenomen:

> Citaat: "***4.3.7 Zekerstellen uitvoering programma's***
>
> *Programma's spelen een belangrijke rol bij het bereiken van omgevingswaarden of andere doelstellingen voor de fysieke leefomgeving. Ze zijn daarmee een belangrijke schakel in de beleidscyclus, zoals verwoord in paragraaf 1.4.* ***Het gaat dan vooral om de uitvoering van in programma's opgenomen maatregelen.*** *In algemene zin is een bestuursorgaan gehouden een programma dat het heeft vastgesteld of* ***de maatregelen*** *waarmee het heeft ingestemd uit te voeren.* ***Omdat het om beleidsplannen gaat, is het aan vertegenwoordigende organen (de gemeenteraad, provinciale staten of de Tweede Kamer) om te controleren of programma's daadwerkelijk worden uitgevoerd****. (-) Bij programma's die gericht zijn op het voldoen aan een omgevingswaarde of die een programmatische aanpak bevatten moet op grond van afdeling 20.1 worden gemonitord in hoeverre de omgevingswaarde of het in de programmatische aanpak geformuleerde doel wordt bereikt. Een programma moet, als dat niet het geval is, zo worden aangepast dat het doel binnen de gewenste termijn wel wordt gehaald.* ***Als een programma niet wordt aangepast of maatregelen uit een programma niet worden uitgevoerd, is het aan het verantwoordelijke vertegenwoordigende orgaan om het uitvoerende orgaan hierop aan te spreken****."*

Uit deze passage blijkt dat de wetgever voor de gemeenteraad geen bevoegdheid heeft geregeld om een programma vast te stellen, maar wel van de gemeenteraad verwacht dat er wordt toegezien (controlerende rol) op daadwerkelijke uitvoering van het beleid. De geciteerde passage koppelt dit aan het onderdeel 'maatregelen'.

Ook denk ik dat een gemeenteraad inzicht in de maatregelen die het college gaat nemen nodig heeft om de controlerende rol effectief te kunnen pakken. Als ik dit aan raadsleden uitleg en ook duidelijk maak dat via de maatregelen een koppeling gelegd kan worden naar bijvoorbeeld de begrotingscyclus (wel een bevoegdheid van de gemeenteraad), vermindert in het algemeen de angst om grip te verliezen en ontstaat het besef dat dit op een andere manier moet worden georganiseerd dan nu gangbaar is. Dit stimuleert gemeenteraden en hun griffies om nieuwe werkafspraken te maken zodat raadsleden al vooraf informeel betrokken worden bij de totstandkoming van programma's van de colleges van burgemeester en wethouders. Dit draagt bij aan de gewenste verandering van de bestuurscultuur, het behoud van de lokale democratie en het vertrouwen dat mensen in gemeenteraden kunnen hebben.

Samenvattend: vanwege de rol die de Omgevingswetgever in gedachten had voor de vertegenwoordigende bestuursorganen, zoals bijvoorbeeld een gemeenteraad, is het noodzakelijk dat een programma in ieder geval maatregelen bevat. Dit maakt een koppeling mogelijk naar andere bevoegdheden van die bestuursorganen. Die koppeling is veel lastiger of niet te leggen als maatregelen ontbreken.

6. **Relatie naar interbestuurlijk toezicht**

Op pagina 128 van de Memorie van Toelichting bij de Omgevingswet is beschreven dat een programma van groot belang is voor de mogelijkheden van andere bestuursorganen om interbestuurlijk toezicht toe te passen.

> Citaat: "*Bij verplichte programma's, bij programma's met een programmatische aanpak of bij een gemeentelijk rioleringsplan* ***kunnen andere bestuursorganen in het kader van het interbestuurlijke toezicht het desbetreffende bestuursorgaan hierop aanspreken en zo nodig in de plaats treden van het voor uitvoering verantwoordelijke bestuursorgaan.***"

Als niet bekend is wat een gemeente concreet van plan is te gaan doen (welke maatregelen men wil gaan treffen) is het ook lastiger om effectief dit interbestuurlijk toezicht vorm te geven.

7. **Inzichtelijkheid, voorspelbaarheid voor belanghebbenden**

Op pagina 128 van de Memorie van Toelichting bij de Omgevingswet is eveneens beschreven dat een programma van belang is voor belanghebbenden.

> Citaat: '*Belanghebbenden kunnen in voorkomende gevallen het desbetreffende bestuursorgaan* ***vragen om uitvoering of wijziging van een programma. Ook kunnen zij de kwestie aankaarten bij het vertegenwoordigende orgaan.*** *Ook kan een belanghebbende een civiele procedure starten als hij van mening is dat er sprake is van een onrechtmatige daad.*"

Deze mogelijkheid voor belanghebbenden om hun bestuursorgaan aan te spreken – al dan niet via het vertegenwoordigende orgaan – op uitvoering van een programma is veel minder of zelfs in het geheel niet aanwezig als een programma uitsluitend bestaat uit een beleidsuitwerking.

8. Nieuw verantwoordelijkheidsmodel

De Memorie van Toelichting bij de Omgevingswet beschrijft op pagina 45/46 dat niet alleen de overheid aan zet is met een verantwoordelijkheid voor de fysieke leefomgeving, maar ook de samenleving. Dit raakt aan het uitgangspunt van vertrouwen dat een basis is van de stelselherziening.

> Citaat: "*Het gaat er hierbij niet zozeer om of er momenteel meer aanleiding zou zijn om vertrouwen in burgers en initiatiefnemers te hebben dan voorheen mogelijk het geval was.* ***Het gaat om de keuze meer verantwoordelijkheid bij de samenleving te leggen.*** *Een keuze die volgens het SCP-rapport «Een beroep op de burger» inmiddels in een twintigjarige traditie staat en niet moet worden verward met ongeclausuleerde groei van vrijheid. Integendeel. Volgens het SCP ontwikkelt zich* ***een nieuw verantwoordelijkheidsmodel waarin de overheid nadrukkelijk de doelen formuleert, maar burgers en bedrijven zelf mogen bepalen hoe ze die bereiken. Vervolgens toetst en sanctioneert de overheid****. Het SCP spreekt in dit verband* ***van een «geregisseerde eigen verantwoordelijkheid».***"
>
> *Citaat "De cyclische aanpak is een uiting van een paradigmawisseling: van behoud en bescherming naar een* ***actieve aanpak*** *om voortdurend te werken aan een goede kwaliteit van de fysieke leefomgeving.* ***De gestelde omgevingswaarden en geformuleerde kwaliteiten moeten daadwerkelijk worden gehaald.*** *Daarbij moet voor alle belanghebbenden (andere overheden, burgers, bedrijven, organisaties) inzichtelijk zijn welke ruimte voor ontwikkeling er is en welke rol en betrokkenheid zij hebben in de verschillende fasen van de cyclus.* ***Verantwoordelijke bestuursorganen moeten ook door derden kunnen worden aangesproken op het al of niet realiseren van omgevingswaarden, kwaliteiten en projecten en op de uitvoering van beleid dat is vastgelegd in omgevingsvisies en programma's.*** *" (pag. 23)*

Samen met een adviesbureau heb ik vorig jaar voor een kleine gemeente een programma geschreven. Deze gemeente had net als veel andere gemeenten last van structurele schaarste aan menskracht[9] en krappe financiële middelen. Dat bepaalde de rol die de gemeente kon pakken ofwel hun sturingsfilosofie. In het betreffende programma is daarom gekozen om te beschrijven welke maatregelen nodig zijn en daarbij te vermelden welke rol het bestuursorgaan neemt. Dat varieert van: zelf

[9] Zie Rli, t.a.p. , paragraaf 2.5.

uitvoeren, stimuleren, faciliteren en reguleren en bevat dus een glijdende schaal van een actieve rol naar een passieve rol afhankelijk van de capaciteit van een overheid. Hiermee wordt het handelen van het bestuursorgaan inzichtelijk en voorspelbaar en weet de samenleving wat zij van de gemeente kan verwachten en waar het zelf een rol kan pakken. Dit is in het programma per maatregel aangegeven met de volgende verbeelding[10]:

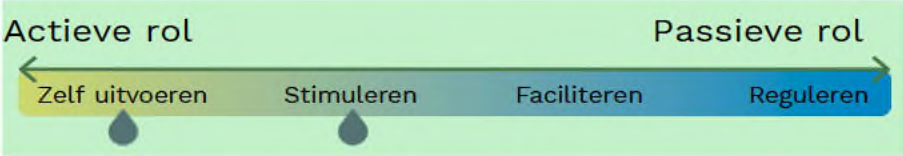

Op het moment dat de situatie verandert, bijvoorbeeld vanwege een andere politieke keuze van de gemeenteraad over het beschikbaar stellen van middelen voor een bepaalde maatregel, kan het programma eenvoudig gewijzigd worden door een andere rol aan te geven.

Op deze manier kan een programma met maatregelen dus maximaal duidelijk maken wat het bestuursorgaan gaat doen (of niet kan doen) en wat van de samenleving wordt verwacht (of aan de samenleving wordt overgelaten). Dat draagt niet alleen bij aan de verbeterdoelen van de wet, maar ook aan andere aspecten, waaraan de overheid aandacht zou moeten besteden, die in diverse rapporten van adviescolleges van de regering worden genoemd[11]. Maatregelen zijn daarmee essentieel voor een goede werking van het instrument programma.

Conclusie

Het is beter om niet te kiezen voor een 'of', maar juist voor een 'en'. De wijziging luidt dan:

> *Artikel I (Omgevingswet) De Omgevingswet wordt als volgt gewijzigd: A In artikel 3.5 wordt aan het slot van onderdeel a toegevoegd "en".*

Als de opvatting is dat onderdeel a niet noodzakelijkerwijs onderdeel van een programma hoeft uit te maken, dan dient de wettekst te garanderen dat dat wel geldt voor onderdeel b. De wijziging kan dan als volgt worden vormgegeven:

---

[10] Bedacht door adviesbureau Land-ID, Arnhem.

[11] Zie WRR, t.a.p., o.a. pag. 53: "Onzekerheid over de fysieke omgeving is van grote invloed op het welbevinden van burgers. Een ingreep in de fysieke leefomgeving kan worden ervaren als een bron van psychologische dislocatie." Zie ook het advies van de Staatscommissie Rechtsstaat rechtstaat 'De gebroken belofte van de rechtsstaat: 10 verbetervoorstellen met oog voor de burger', 2024, waarin gepleit wordt voor een beter contact en vooral duidelijkheid over wat de overheid concreet doet. Dit kan helpen het vertrouwen in de overheid te verbeteren.

Artikel I (Omgevingswet) De Omgevingswet wordt als volgt gewijzigd

*A. Artikel 3.5 komt als volgt te luiden: Mede voor de uitoefening van de taken en bevoegdheden, bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, **kan** het programma voor een of meer onderdelen van de fysieke leefomgeving een uitwerking van het te voeren beleid voor de ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming of het behoud daarvan **bevatten en bevat** het programma maatregelen om aan een of meer omgevingswaarden te voldoen of een of meer andere doelstellingen voor de fysieke leefomgeving te bereiken.*